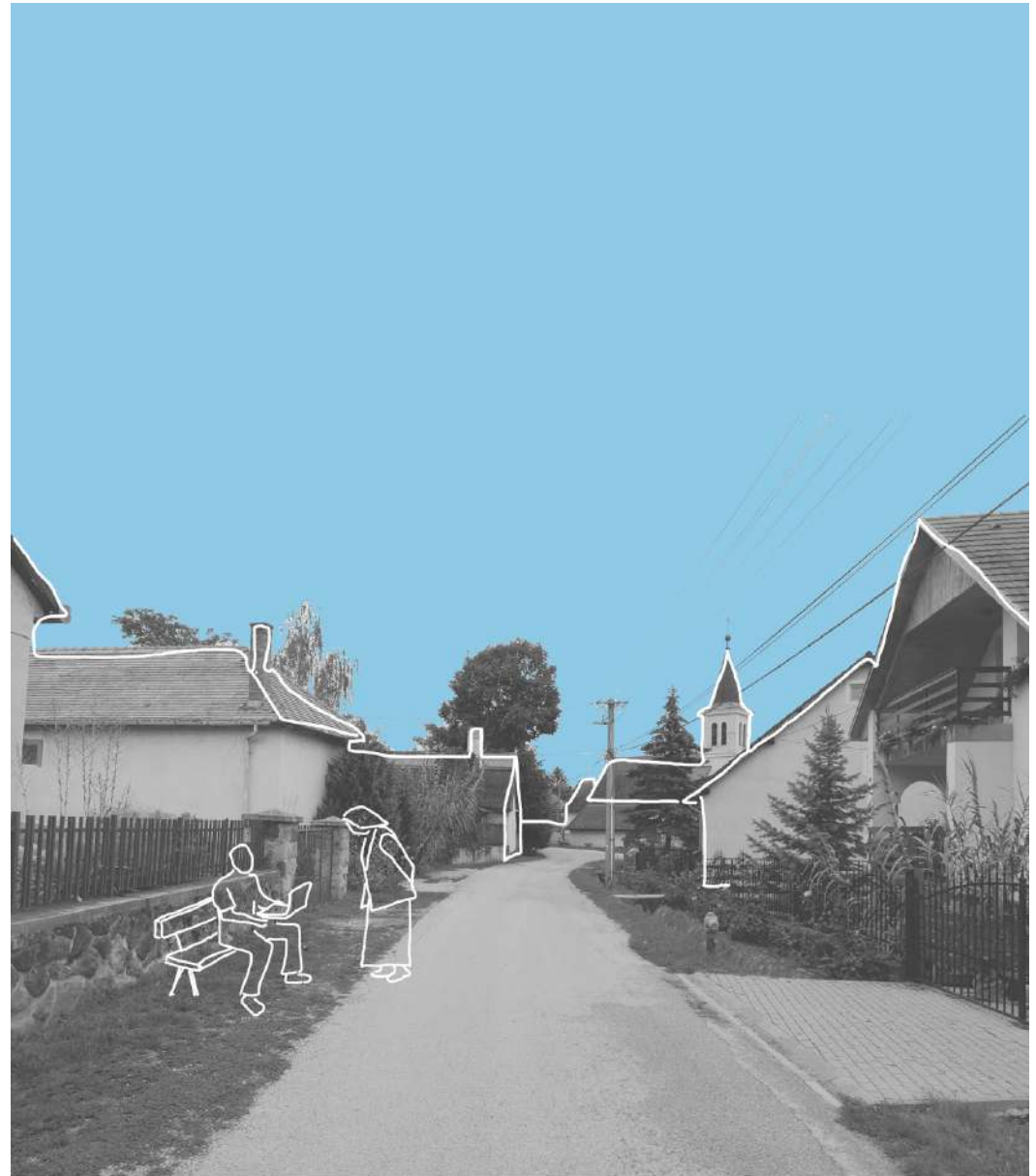


ÁRAMLATOK

Változó életterek a Balaton-felvidéki Király-kút völgyében



Szerzők: Béres Luca, Gátfalvi Eszter Petra, Tóth Kincső Etelka

Konzulensek: Terbe Rita DLA, Nagy Iván DLA

*Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem
Exploratív Építészeti Tanszék
Tudományos Diákköri Konferencia*

2022.

Tartalomjegyzék

| | | |
|--------|--|----|
| 1. | Absztrakt | 4 |
| 2. | Előszó | 6 |
| 3. | Elő kutatás | 7 |
| 3.1. | Forrásgyűjtemény | 8 |
| 3.1.1. | Múlt századokból származó kutatások | 8 |
| 3.1.2. | Jelenleg zajló kutatások | 9 |
| 3.2. | Balaton-felvidéki folyamatok az elmúlt 50 évben | 10 |
| 3.2.1. | Beköltözési hullámok | 10 |
| 3.2.2. | Társadalmi változások hatása az épített környezetre | 12 |
| 3.3. | Közelmúltbéli események | 14 |
| 3.3.1. | Népességnövekedés | 14 |
| 3.3.2. | Életmódkísérletek | 16 |
| 3.3.3. | Vidéki falvak és város hierarchiájának változása, hálózat módosulása | 18 |
| 3.4. | Térbeli lehatárolás | 19 |
| 3.4.1. | Király-kút völgye | 19 |
| 3.4.2. | Lovas | 20 |
| 4. | Saját kutatás | 25 |
| 4.1. | Módszertan ismertetése | 26 |
| 4.2. | Kérdőív | 27 |
| 4.2.1. | Javaslatok | 27 |
| 4.2.2. | Feltételezett problémák | 33 |
| 4.2.3. | Kiértékelés | 35 |
| 4.2.4. | Kérdőív konklúziója | 39 |
| 4.3. | Első közösségi fórum | 40 |
| 5. | Összegzés, távlati célok | 43 |
| 6. | Hivatkozásjegyzék | 44 |
| 7. | Mellékletek | 47 |

1. Abstract

Keywords: tourism, internal migration, newcomer-local, regional development, busy recreation, pandemic, landscape use, imprint of rural architecture, knowledge exchange, value preservation, self-sustainability, short food chains, grape-wine, vision, own brand, sustainability, local enterprises

We have witnessed a significant internal migration in Hungary in recent years. As a result, rural areas, like the Lake Balaton region, that were previously more seasonally visited, came into focus. This move has become faster and more intense because of the coronavirus pandemic, leading to rapid growth in villages and towns of the northern shore.

It raises important questions how newcomers, used to a different lifestyle, circumstances and built environment, effect the life of the locals. How they influence their culture, their identity, how they approach local features and how we can perceive all of these. What infrastructural and urban changes occur, how the settlement systems transform, referring to the relationship between the village and its regional center. While villages develop, the dependence on bigger cities slowly dwindles. This effect is also strengthened by the opportunity of home office and the increasing popularity of self-sustaining communities and local businesses.

We decided to examine the complex processes happening in the Balaton Highlands through a case study, that is how we found the village of Lovas. After narrowing the research area we have contacted the local chief architect and the mayor and visited the place exploring the most interesting spots, considering its potential developments. The next step would be to reach the residents, ask for their opinions and about their needs regarding the future of Lovas. We will edit a questionnaire in which we will outline our suggested new functions and development directions and allow the fillers to express their creativity and freely fill it about their vision. By this we prepare a community forum where we can talk and plan in person with the residents. Parallel this we also will look for projects and organizations who study the course of the Balaton Highlands.

1. Absztrakt

Kulcsszavak: turizmus, belső migráció, bebíró¹-lokál, regionális fejlesztés, tevékeny üdülés², pandémia, tájhasználat, népi építészet leképeződése, tudáscsere, értékmérés, önfenntartás, rövid ellátási láncok, szőlő-bor, vízió, saját brand, fenntarthatóság, helyi vállalkozások

Az elmúlt néhány évben jelentős belső vándorlás indult meg Magyarországon, melynek következtében a vidéki, korábban kevésbé frekvenciált települések kerültek fókuszba, köztük a Balaton-térség is. A koronavírus miatt ez a belső áramlás felgyorsult, erőteljesebbé vált és ezzel párhuzamosan az észak-balatoni falvak, községek lakossága rohamosan emelkedik, területük rendkívüli mértékben növekszik.

Fontos kérdéseket vetnek fel, hogy a más életminőséghez, életvitelhez, körülményekhez, épített környezethez szokott emberek a helyi lakosság életében milyen változásokat indukálnak. A helyi identitást és kultúrát hogyan befolyásolják, hogyan viszonyulnak a meglévő adottságokhoz, értékekhez és ennek milyen kézzelfogható, érzékelhető jelei mutatkoznak. Milyen infrastrukturális, urbanizációs változások következnek be, hogyan módosul a településhálózati rendszer, tehát a város, mint központ és a falu hierarchiája, kapcsolata. A nagyvárosokhoz való kötődés - párhuzamosan a falvak fejlődésével - lassan csökken. Az otthonról történő munkavégzés lehetősége és az önellátó közösségek, helyi vállalkozások fokozódó népszerűsége és térnyerése is ezt erősíti.

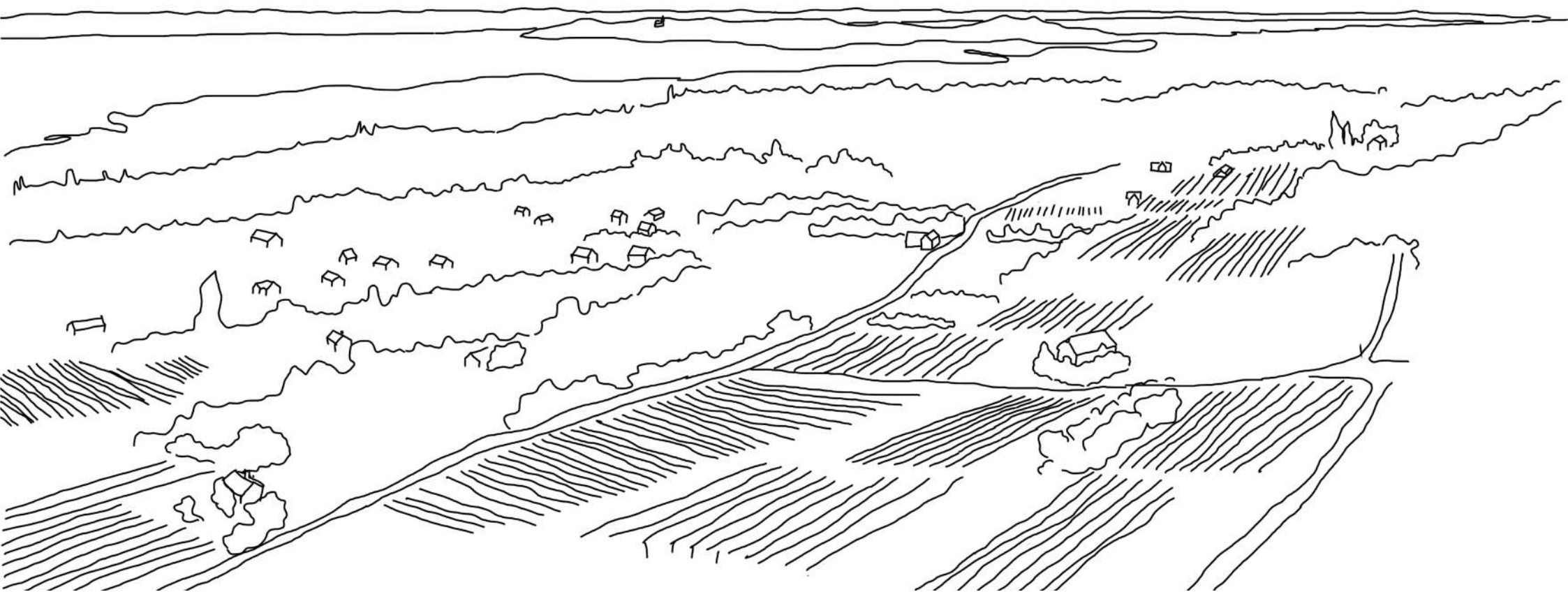
A Balaton-felvidék rendkívül összetett folyamatainak vizsgálatát egy kiválasztott település modelljével közelítjük, így találtunk rá hosszú keresgélés után Lovasra. A kutatási terület szűkítése után felvettük a kapcsolatot falu főépítészével és polgármesterével, illetve ellátogattunk a településre, bejártuk az esetleges fejlesztések szempontjából érdekes pontjait. Következő lépésben a lakosokat szeretnénk megszólítani, feltérképezni a véleményüket, igényeiket Lovas jövőjével kapcsolatban. Ennek eszköze első körben egy kérdőív lesz, amelyben egyrészt az általunk javasolt új funkciókkal, fejlesztési irányokkal párbeszédet kezdeményezünk, de teret hagyunk a kitöltőknek a kreativitásra, a falu képének szabad formálására. Így készítünk elő egy közösségi fórumot, ahol már személyesen beszélgethetünk és tervezhetünk a falu aprajánagyjával. Ezzel párhuzamosan megkeresünk olyan szervezeteket, projekteket, amelyek szintén a Balaton-felvidéken zajló folyamatokat kutatják.

¹ Városi beköltöző, NEMES Guztáv – TOMAY Kyra – SULYOK Judit – ORBÁN Éva: Nekem a Balaton a Riviéra – turisztikai dzsentrifikáció a Balaton-felvidéken a COVID-19 járvány idején. Tér és Társadalom, 36. évf., 2022/2.

² WETTSTEIN Domonkos: Változó életformák: „tevékeny üdülés” a Balaton-felvidék zártkertjeiben? *Építészfórum*, 2021.
<https://epiteszforum.hu/valtozo-eletformak-tevekeny-udules-a-balaton-felvidek-zartkertjeiben>
(Utolsó elérés: 2022.11.02.)

2. Előszó

Tanulmányunkban a Balaton-felvidék történetével, lakosságának változásával, tájképének formálódásával foglalkozunk. Célunk az említett összefüggéseket, tényezőket egy választott mikrokozonyezetben, Lovas településen részletesebben is megvizsgálni, múltját és jelenét megismerni, és lakóival közös párbeszéd alapján építészeti programmal jövőjét segíteni. A dolgozat a kutatás során körvonalazódott funkciókból kifejlődő diplomamunkánk előkészítő tanulmányaként szolgál.



3. Elő kutatás

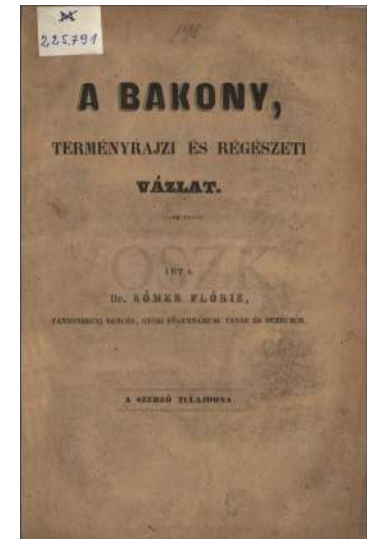
3.1. Forrásgyűjtemény

3.1.2. Múlt századokból származó kutatások

Kutatómunkánk alapjául a már meglévő kutatások, tanulmányok szolgálnak. Rendkívül gazdag és sokrétű a területről szóló tudásanyag, ugyanis a Balaton-felvidék folyamatainak megértése, természeti kincseinek megismerése és dokumentálása már századokkal ezelőtt is sokakat arra sarkallt, hogy tudományos szemlélettel látogassanak el a tájegységre, lejegyezzék az itt látottakat. Már a XVI. században keletkeztek a területtel foglalkozó tanulmányok, említésre méltó Bél Mátyás evangélikus líceumi tanár feljegyzése³ a balatoni halászatról.

Rómer Flóris, a győri Bencés Gimnázium tanára 1860-ban adta ki útikalauzát⁴ a Bakony és a Balaton-felvidéken eltöltött nyári szünidőt követően. Gyalogszerrel járta be a vidéket abból a célból, hogy a fennálló állapotokat, szokásokat megismerje, majd a levelekből szerkesztett könyv formájában megőrizze azokat az utókor számára. Az ő megfigyelései is leginkább a szőlőművelés köré csoportosulnak Lovas és a környező falvak kapcsán.

Az első, tervezett és nagy gondossággal előkészített föld- és néprajzi kutatás Lóczy Lajos nevéhez fűződik a XVIII. század elején.



Rómer Flóris: *A Bakony., terményrajzi és régészeti vázlat*, 1860.

³ BÉL Mátyás: Veszprém vármegye leírása. Veszprém: A Veszprém Megyei Levéltár Kiadványai 6., 1989.

⁴ RÓMER Flóris: *A Bakony, terményrajzi és régészeti vázlat*. Országos Széchényi Könyvtár. 1860.

3.1.3. Jelenleg zajló kutatások

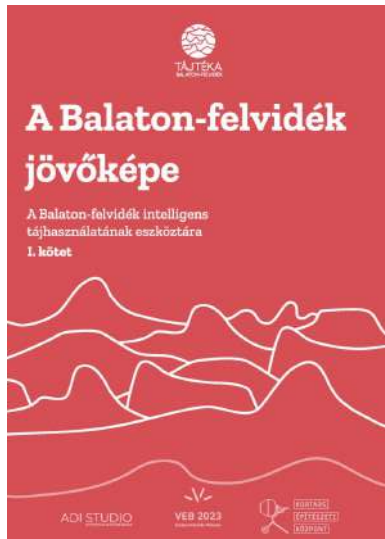
Napjainkban is több kutató, intézmény, civil-szervezet foglalkozik a Balaton-felvidék jelenkori állapotának feltérképezésével:

A veszprémi Pannon Egyetem Balatoni Turisztikai Központja 2015 óta minden évben konferenciát szervez az adott időszakban tapasztalható aktualitások körüljárására, főleg a turizmus szemszögéből.

Nagy fellendülést hozott a kutatásokban, a térség feltérképezésében is, hogy 2023-ban Veszprémmel karöltve a Balaton-felvidék lesz Európa Kulturális Fővárosa (EKF), pontosabban Régiója. A címmel együtt anyagi támogatás és rivaldafény jár Európa kulturális színterén, így fellendítve a terület kreatív tevékenységét, vonzerejét. Az EKF programsorozatba kapcsolódott be a budapesti székhelyű Kortárs Építészeti Központ (KÉK) *Tájéka* fantázianévű kutatása, amely a Balaton-felvidéki kultúrtáj jó gyakorlatait kívánja összegyűjteni, és a mintázatok felfedezésével olyan következtetéseket levonni, amelyek jó kiindulópontként szolgálhatnak az újonnan érkezőknek vagy a változásra, megújulásra törekvő helyi csoportoknak. A kutatás végterméke egy háromrészből álló könyvsorozat lesz, amelynek első kötete 2022 szeptemberében jelent meg *A Balaton-felvidék jövőképe*⁵ címmel.

Rendkívül sokrétű, több tudományágat átfogó vizsgálatba kezdett 2015-ben a Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont a *Lo-Káli*⁶ nevű programjával. Az önkéntesekből, egyetemi hallgatókból álló csoport azt térképezi fel, hogy az elmúlt 10 évben milyen változások történtek a Káli-medence kulturális, gazdasági és természeti környezetében.

Wettstein Domonkos a BME Urbanisztika Tanszék adjunktusa, a balatoni építészet kutatója számos folyóiratcikket, könyvet publikált ebben a témában. Doktori disszertációja - *Regionális stratégiaalkotás a Balaton-part rekreációs célú építészetében (1929-1979)*⁷ - tanulmányunk egyik alapköve, amely a tóparti fejlesztések, tervezési irányzatok és elvek történeti fejlődésén, változatain halad végig. Cikkeiben a környék demográfiai, társadalmi viszonyaival is foglalkozik és az ehhez kapcsolódó építészet leképeződésével, a tópart sokszínű rétegződésével.



TÁJTÉKA, *A Balaton-felvidék jövőképe*, I. kötet, 2022.

⁵ BOZSIK Barbara – CSEH Edina – DÁVIDA Eszter – KERTESZ Tamás – SZEMEREY Samu – TÖMÖR Miklós: *A Balaton-felvidék jövőképe. A Balaton-felvidék intelligens tájhasználatának eszköztára. I. kötet.* Budapest: ADI STUDIO Építészeti Kft., 2022.

⁶ NEMES Gusztáv – TOMAY Kyra – SÜLYÖK Judit – ORBÁN Éva: *Nekem a Balaton a Riviéra – turisztikai dezentifikáció a Balaton-felvidéken a COVID-19 járvány idején.* Tér és Társadalom. 36. évf., 2.szám, 2022.

⁷ WETTSTEIN Domonkos: *Regionális stratégiaalkotás a Balaton-part rekreációs célú építészetében (1929-1979).* In: *Csonka Pál Doktori Iskola - Építészmérnöki tudományok.* 2018.
<http://hdl.handle.net/10890/5623>
(Utolsó elérés: 2022.11.02.)

3.2 Balaton-felvidék társadalmi folyamatai és azok hatása az épített környezetre

3.2.1. Beköltözési hullámok

Az elmúlt 50 év belső migrációs folyamatai a Balaton életében változó intenzitásúak és jellegűek. Az alábbi besorolást a *Lo-Káli* kutatás⁸ által meghatározott szakaszok szerint taglaljuk, kiegészítve egy általunk feltételezett negyedik hullám jellemzésével.

Az 1970-es, 80-as években az *első bevándorlási hullámban* olyan bebírók⁹, főként művészek, alkotók, írók költöztek a területre, akik a helyi életformát, a paraszti világ értékeit, a hely hagyományát, kulturális vonzerejét megőrzendőknek találták. Integrálódni szerettek volna és az őslakosokkal összefogva lassítani az elvándorlási folyamatokat. Sokan közülük állandó jelleggel a településre költöztek, ezzel is hozzájárulva a népesség fenntartásához. Mivel törekedtek a lokális hagyományok betartására, kapcsolatuk a helyiekkel konfliktusmentes volt. Többségük határozottabban kiállt az őslakosokat is képviselve az értékmegőrzés mellett, döntéshozóvá, sokan véleményalkotóvá váltak napjainkra. Az ingatlanárak emelkedése szintén ebben a periódusban indult meg, amely ellehetlenítette a törzsgyökeres családok újabb generációinak otthonvásárlási szándékát, így az elvándorlásukat eredményezte.



Festés a Balaton parton, 1971., Fotó: Fortepan

A *második hullám* 1990 és 2010 közötti időszakában a városi középosztály és külföldiek érkeztek a tópartra. Új ingatlanokat építettek vagy már meglévő létesítményeket újíttak fel, azonban főként nyaralás céljából. Ők azonban a paraszti idill helyett a nyugodt, kellemes, pihentető légkört, szép környezetet keresték. Az üdülők, nyaralók vásárlása tovább gyorsította az ingatlanárak emelkedését. Az építészeti jegyeket igyekeztek átmenetni, emiatt a nyaralóépületek hagyományos stílusban épültek, ugyanakkor a helyi kulturális vonásokat, szokásokat nem vették át. Kivágták a szőlőket, az állattartás épületeit elbontották, sokukat zavarta a disznószag, a permetezés. Ez a fajta mezőgazdasági tevékenységből fakadó különbség konfliktushoz vezetett. Még inkább fokozta az ellentétet, hogy az önkormányzatok a turisztika követeléseinek engedtek, néhány helyen tiltották az állattartást falun belül, csökkentek a mezőgazdasági művelésű területek, amely azonban a beerdősödéshez vezetett. A felsorolt problémák miatt egyre többen választották kényszerből a lakóhelyváltást, elköltözést. A szezonális is itt került előtérbe, a kiegyenlítetlen igények, szolgáltatások, az infrastruktúra ugrásszerű változása a nyári hónapokban még nagyobb terhet rótt a balatoni településekre.



Épület 1960-ból a Szent György-hegyen., Fotó: Tóth Gergely

⁸ NEMES Gusztáv – TOMAY Kyra – SÜLYOK Judit – ORBÁN Éva: Nekem a Balaton a Riviéra – turisztikai dzsentrifikáció a Balaton-felvidéken a COVID-19 járvány idején. Tér és Társadalom. 36. évf., 2.szám, 2022.

⁹ „A bebíró a Balaton-felvidéken elterjedt kifejezés, ami szintén beköltözőt jelent, azonban már egy erősebb, gyarmatosító felhanggal. Elsőként főként nagyvárosokból érkező, a Káli-medencébe beköltözött művészeket, értelmiségieket hívták így.”

BOZSIK Barbara – CSEH Edina – DÁVIDA Eszter – KERTES Tamás – SZEMEREY Samu – TÖMÖR Miklós: A Balaton-felvidék jövőképe. A Balaton-felvidék intelligens tájhasználatának eszköztára. I. kötet. Budapest: ADI STUDIO Építészeti Kft., 2022. 50.o.

A *harmadik hullám* kezdete a 2010-es évekre tehető és napjainkban is tartó folyamat. Egyre intenzívebbé válik a városias környezethez szokott turisták (*gasztroturizmus*), vállalkozók látogatása, akik azonban szinte semmilyen kapcsolatban nem állnak a helyi közösségekkel, kultúrával. Sajátos, teljesen idegen igényekkel érkeznek, amikhez mérten a kis balatoni falvak nem jelentenek megfelelő léptékű ideiglenes életteret. Vendéglátóhelyek, éttermek nyílnak kiszolgálásukra. A gasztroturizmus alapvetően a lokális értékek, erőforrások kiaknázásáról szól, de némely megvalósulási forma esetén nem forgat vissza arányosan értéket a helyieknek. Ez nagy ellentétet generálhat az őslakók, régóta letelepült bebirók és az újonnan érkezettek között.

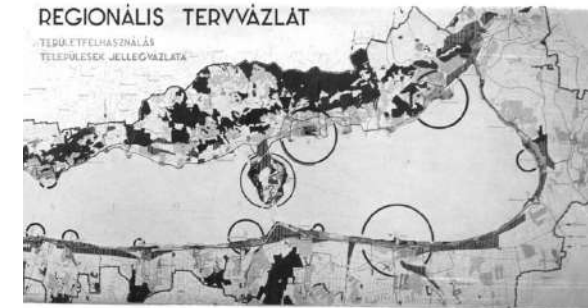
A *negyedik hullám* átfedésben zajlik a harmadik bevándorlási periódus folyamataival. A 2019-ben megjelent COVID-19 járvány miatti lezárások, korlátozások a gasztroturizmus lendületének csökkenéséhez, néhány esetben befagyásához vezettek. Országszerte több hónapra bezártak a vendéglátóhelyek, éttermek, oktatási, közigazgatási intézmények, ennek következtében ideiglenesen csökkent a tóparti turizmus. Megváltozott a munkaterről alkotott képünk, elterjedt a home office és a távoktatás. A vidékhez való viszonyt erősen módosította az otthonról történő munkavégzés elérhetősége, mely a mindennapi életter átértelmezését hozta. A minket körülvevő környezet minősége, a természet felértékelődött, a vidéki életforma, a nyugalom iránti vágy előtérbe került. Sokan vásároltak telket vagy ingatlant a Balaton körül és helyezték át állandó vagy ideiglenes életterüket a kisebb településekre.

3.2.2. Társadalmi változások hatása az épített környezetre

A balatoni régió építésze sajátos módon fejlődött. Ez a belső útkeresés azonban nem a települések egyéni igényei mentén alakult, hanem az üdülőterületekhez kötődött, a nyaraltatás elvárásainak megfelelően. Az alábbiakban kifejtett változásokat Wettstein Domonkos *Változó életformák* című cikkét¹⁰ alapul véve tárgyaljuk.

A Balaton környékének beépítése a 60-as években vált jelentőssé, amely a korábban védett **külső területeket** is érintette. Az alapvetően kis házak építésére engedélyt adó szabályozást azonban sokan megkerülték és hozzányúltak mezőgazdasági területekhez is. A **nem megfelelő táj- és területhasználat**, a földművelés hiánya miatt ez a tevékenység talajerózióhoz vezetett. Emellett megjelent a közösségi lakhatás, a sorházas beépítés a gazdaságosabb helykihasználás érdekében. 1958-ban megszületett a Balatoni Regionális Terv, amely a földrajzi régió fejlesztési és rendezési elveit egyesítette, hangolta össze időben és térben. Szabványosította a tervek léptékét, a fejlesztéseket összeegyeztette és hozzáigazította a tervgazdaság ütemezéséhez. Újszerűsége abban rejlett, hogy a **regionális szintű programot** falvakra, településekre és épületekre lebontva is alkalmazni kívánták. Mivel nem állítottak össze egy egységes építészeti, esztétikai programot, ez az építőanyagok és technológiai minőség rovására ment. Az építési engedély nélküli tevékenységeket, a képesítés nélküli tervezést állandó tanácsadói, konzultációs lehetőséggel próbálták megszüntetni, és ezzel együtt az ilyen jellegű munkálatok színvonalát emelni.

A 70-es években a megnövekedett lakhatási, nyaralási igényt kiszolgáló társasüdülő kapott nagyobb szerepet. A meglévő épületállomány közül sorra nőttek ki a magasházak, toronyhotellak, melyek a Balaton part arculatát, látképét drasztikusan módosították. Ezek tövében pedig tovább folytatódott a külterületek beépítése. A Balaton Regionális Terv céljaival azonban ez az építési irány szembement. Az, hogy az épített környezet a természetes táj rovására jött létre és terjedt szét, ebben az időszakban vált még erősebbé. Farkas Tibor főépítész (VÁTI), a terv egyik kidolgozója igyekezett megakadályozni a zöldterületek leuralását és a fokozatosan terjeszkedő balatoni települések összenövését. Élesen kijelölte a beépíthető területek határvonalait és meghatározta az egyes övezetek kontúrját.



A Regionális Tervvázlat Liège-ben kiállított tablója, 1958.,
Lechner Tudásközpont



A badacsonyi Poharazó, Callmeyer Ferenc, 1960., Fotó: Fortepan



Külterületi építés a Szent György-hegyen, Fotó: Tóth Gergely

¹⁰ WETTSTEIN Domonkos: Változó életformák: „tevékeny üdülés” a Balaton-felvidék zártkertjeiben? Építészfórum, 2021.
<https://epiteszforum.hu/valtozo-életformák-tevékeny-üdülés-a-balaton-felvidék-zártkertjeiben>
(Utolsó elérés: 2022.11.02.)



Keszthelyi Helikon Szálló, Tolnay Lajos (KÖZTI), 1970., Fotó: Fortepan

Az 1968-as új gazdasági mechanizmus számos változást hozott az addig viszonylag egységes irányítású és érdekű Balaton-felvidék közigazgatási rendszerébe. A szocialista Magyarország gazdaságának reformja a központi szervezés és irányítás helyett területi önállóságra törekedett. Lokálisan ez a megyei és a települési tanácsok hatókörét tágította, mely azonban érdekütközéshez, konfliktushoz vezetett a három megye felett álló regionális tanáccsal. Ebben az időszakban szüntették meg a főépítési hivatalt, ennek következtében **nem kerültek betartásra az építési szabályzatok**, a helyi képviseletek, irányítók saját egyéni érdekeiket vették csak figyelembe. A tájképi egységre törekvő regionális terv háttérbe szorult, a települések fejlődését szorgalmazó építési tevékenység erősödött, amely tovább növelte a belterületeket. Ekkor épültek meg a tóparti szállodasorok (például a keszthelyi Helikon Szálló, siófoki szállodasor), megnyiták a SZOT-üdülők¹¹.

Az építkezés elérte a balatoni történelmi szőlőterületeket is, valamint a lejtős területeket zártkertté minősítették át. A helyi őslakosok már **nem foglalkoztak földműveléssel**, eladták zártkertjeiket a bebíróknak, akik azonban üdülés céljából érkeztek a területre, nem voltak érdekeltek az eredeti földművelés továbbvitelében és nem is rendelkeztek az ahhoz szükséges tudással.

Az ideérkezők gyakran kreált elképzeléssel, ideálképpel érkeztek a Balaton-felvidékre. Turisztikai percepciójuk a **műnépi építészetben** nyilvánult meg, és ennek következménye a félreértelmezett építészeti eszköztár használata, a népi építészet mímélése, a vernakuláris építészet adaptációja.



Tihanyi utcakép autóbusszal, 1961., Fotó: Fortepan

A nyaraltatás jellege a két világháború közötti időszakban megváltozott. Az ideérkezők már kevesebb ideig tartózkodtak a tóparton, helyette a szabadban nagy részét is a szabadban töltötték, az épületekbe csak megpihentek, elvonultak. Újra előkerült a **Balaton-felvidéki ház-archetípus másolása**, azonban mivel azt eredetileg nem üdülőépületnek szánták, funkcionálisan és térszervezésileg nem felelt meg a felé támasztott elvárásoknak, csupán annak egyszerűségét tartották követendő példának.

A hagyományos tájkép is módosult, olyan újszerű elemek tűntek fel a megszokott domboldali látképben, mint a kiselejtezett lakóautó, vasútkocsi, amelyek lakó funkciót láttak el. Ezek **kibúvást** jelentettek az építési szabályzat 12 m² alapterületben maximalizált, mezőgazdasági jellegű, kisméretű építmény engedélye alól. Továbbá előrevetítve a jelen helyzetre **nyaralók**, hétvégi házak nőttek ki a tóparti lankákon mezőgazdasági épületként, például présházként bejelentve.

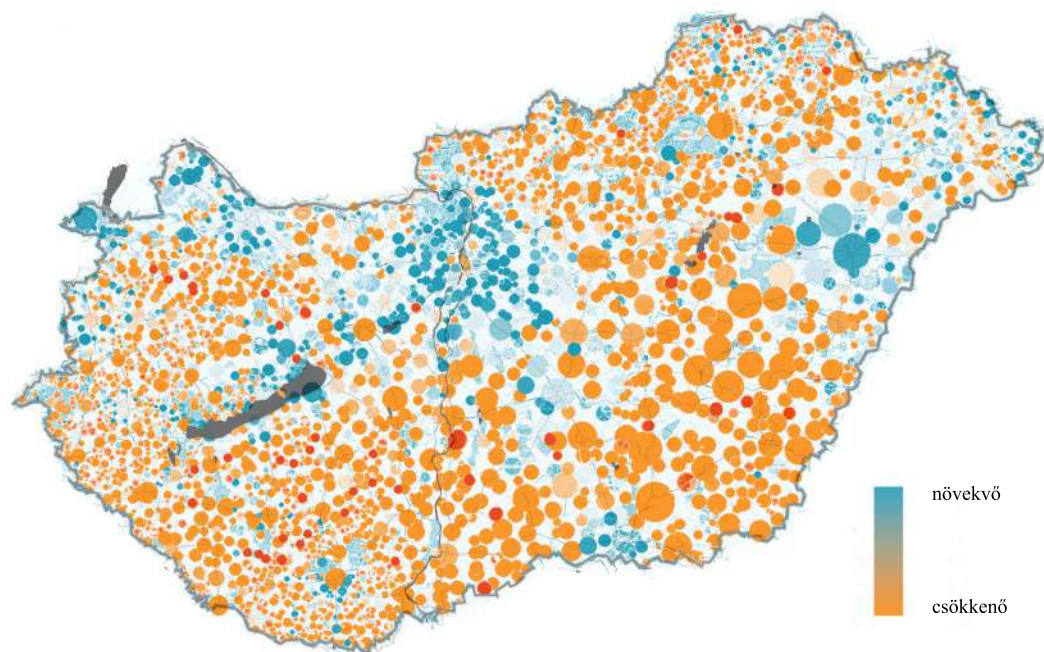
Összességében tehát a fő probléma a **tömegesség**, az **építési láz**, a szabályozás megkerülhetősége és a nem megfelelő építészeti és tájhasználati eszközkészlet használata. A helységek területi növekedése mellett a településszerkezeti változások radikális képet mutatnak. Sok szándékos és tudatlanságból fakadó szabályszegés is hozzájárul a nem kívánt épületállomány növekedéséhez. Ezt felismerve Paloznak belterületén már tiltják az építkezést.

¹¹ Hazai közönségnek szánt szálloda, a Szakszervezetek Országos Tanácsa által használatba kapott üdülő épület

3.3 A közelmúlt eseményei

3.3.1. Népeségnövekedés

Az alábbi képen a 2001-2015. évek közti tendenciák kerültek összefoglalásra, amiről leolvasható a városok növekvő, míg a kisebb településtípusok csökkenő lélekszáma. A három folytonosabb növekedést mutató zóna között - a főváros és az erősebb nyugati becsatornázású városok mellett - kirajzolódik a **Balaton északi partja**. Megfigyelhető továbbá, hogy a nagyobb városok, megyeszékhelyek, mint például Győr, Szeged, Kecskemét és **Veszprém** esetében az agglomerációs települések átlagban nagyobb növekedést mutatnak magánál a központnál. Vannak olyan centrumok is, mint Pécs, Szombathely és Zalaegerszeg, ahol ez a tendencia amellet áll fenn, hogy a város lélekszáma átlagosan csökken, míg a környezetének lakosság száma emelkedik.



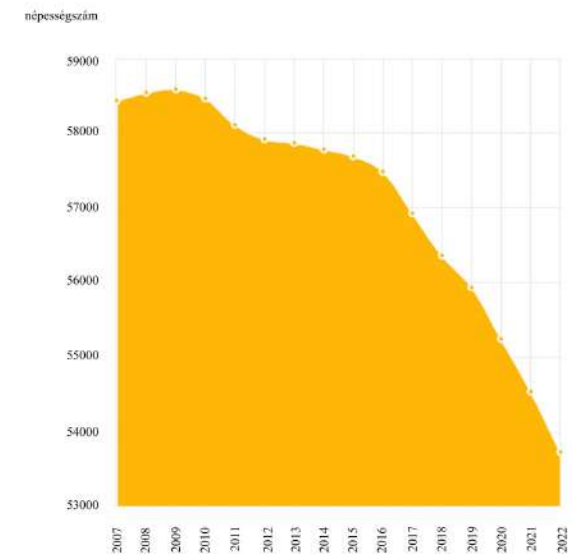
Magyarország népesség változása településenként 2001-2015 időszakra, www.nepesseg.com

Veszprém

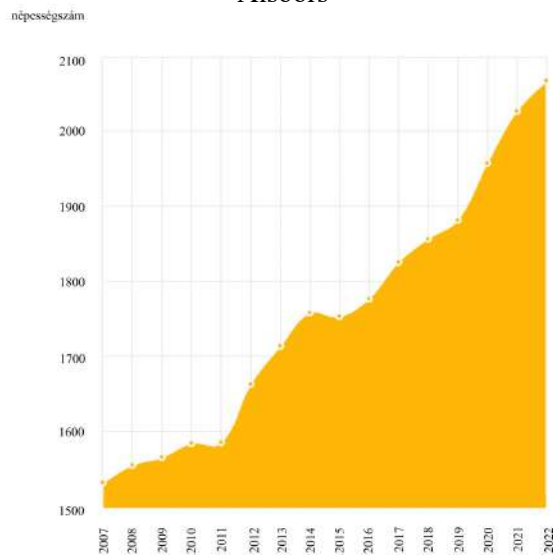
A vizsgált területet tekintve Veszprém lakossága már 2008 után csökkenni kezdett, meredekebb esése azonban 2015-öt követően indult meg, míg a Király-kút völgyét körbeölelő, Veszprém és a Balaton közötti zónában elhelyezkedő, kisebb lélekszámú települések lakossága növekedett.¹²

A diagrammok mutatják, hogy az említett kistelepülések közül Lovason az elmúlt évben különösen nagyléptékű változás következett be. A népességszám növekedése olyan mértékű volt, hogy a magyarországi települések állandó lakosságának az év első napján mutatott¹³ száma alapján, 1 éves időszakot vizsgálva, 2021-2022 között, a lakosságszám százalékos növekedése országos szinten Lovason volt a legmagasabb. Számszerűsítve ez azt jelenti, hogy míg 2021-ben 504 lakosságszám, addig 2022-re ez 53 fővel 557 főre növekedett. Ez 10,52%-ot jelent, amely már a top 20 településre jellemző 5,46%-os átlagnak is csaknem duplája.

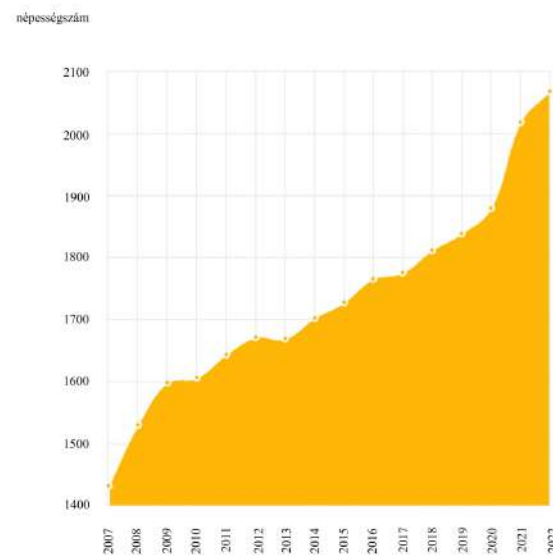
Ez a jelenség feltehetően annak a belső költözési hullámnak a tetőzése, amely a Covid-19 világjárvány miatt alakult ki az országon belül.



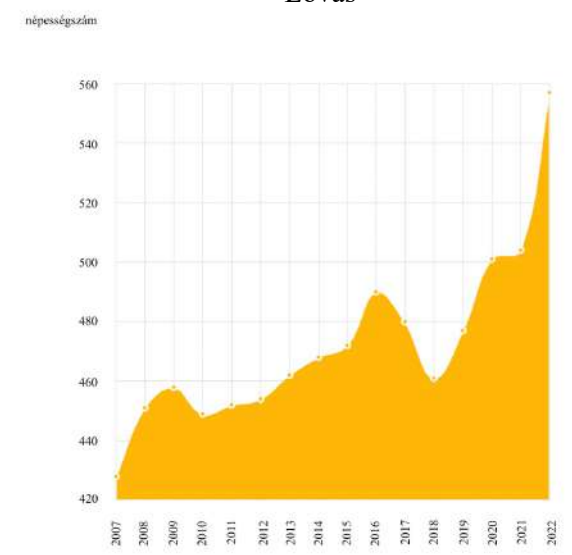
Alsóörs



Felsőörs



Lovas



¹² Statisztika állandó bejelentett lakosok. dbhir.com, 2022. <https://stat.dbhir.com/> (Utolsó elérés: 2022.11.02.)

¹³ KOÓS Anna: Tömegével költöznek ezekre az eldugott balatoni településekre a pestiek: mit tudhatnak? Pénzcentrum, 2022. <https://www.penzcentrum.hu/otthon/20220319/tomegevel-koltoznek-ezekre-az-eldugott-balatoni-telepulesekre-a-pestiek-mit-tudhatnak-1123054> (Utolsó elérés: 2022.11.02.)

3.3.2. Életmódkísérletek

A fejezet történeti és jelenkori alapjait Wettstein Domonkos *Változó életformák című cikke*¹⁴ és a már többször említett Tájteka első kötete¹⁵ alkotja, illetve dolgozatunk ezen szakasza saját feltételezéseket is tartalmaz.

Korábban említettük, hogy több típusú elképzeléssel érkeztek és érkeznek emberek. Munkájukhoz való viszonyukat tekintve vannak, akik a **táj adta lehetőségeket** mellékkeresetként képzelik el. Ez gyakran a szőlőtermesztés, borkészítés vagy akár a sajt készítés, tejtermékekkel való foglalkozást jelenti. Ennek megvalósulási módja lehet az is, ha nem állandó lakosként érkeznek, hanem olyan kisebb házat építenek vagy alakítanak át, ami az időszakos látogatóik alkalmával elegendő. Szimpatikus számukra ez a szabadságérzet, ami kiszakadást biztosít az általános városi környezetükből, lehetőséget nyújt a természettel kapcsolatba kerülni, és néha a család is meglátogathatja őket pihenési céllal.

Ennek egy típusa, amikor városból érkező középosztálybeliek anyagi tőkájüknnek köszönhetően és a modern vállalkozási formák ismeretében, továbbá a helyiek tapasztalatai alapján meg tudják ezt valósítani. A kis lélekszámú településeken az emberek ismerik egymást, tudják a foglalkozásokat, és az azonos tevékenységet űzők közt ezáltal egyszerűbben ki tud alakulni a tudásátadás.

Ma is tart a Balaton-felvidék gasztronómiai felfedezése. Vélhetően sok emberben a táj megnevezésekor már automatikus képzettársítás a bor, a szőlő. Ez nem alaptalan, többek közt a lovasi rizling messze híres, jó fehérbor Magyarországon.

Jellemzően a középosztálybeliektől érkezik a kereslet, amely új szolgáltatások megjelenését is eredményezi a turizmust fellendítve, ami a kávézók, reggelizők, hétvégi leutazások, vendégházak, természetben töltött idő - túrázás, és a hagyományörzés világát hozza előtérbe.

Természetesen a turisták keresik az autentikusakat, a helyit, ezért is térnek olykor haza olyan emberek is vidékre, akik valamelyest kötődve az adott településhez meg akarnak honosítani egy olyan szolgáltatást, brandet, ami a helyi turizmus, akár konkrétan a vendéglátás köré szerveződik.

Felmerül általában a kérdés az eköré szerveződő szolgáltatást vagy gazdálkodást űzők körében, hogy kik a **célközönségük**. Szükséges, hogy a helyieket is ki tudják szolgálni. Ez gyakran okoz feszültséget, főleg az árképzésben. “A turizmust nem elutasítani kell, hiszen ez a régió egyik fő gazdasági erőforrása, hanem olyanná formálni, hogy erősítse, ne pedig pusztítsa a táj értékeit; hogy a helyiek és a látogatók számára is vonzó, szerethető, élhető legyen.”



Hangulatkép tölgyfahordóval, szőlővel és musttal, Fotó: Tóth Gergely



Tájkép a badacsonyi szőlőültetvényről, Fotó: Tóth Gergely

¹⁴ WETTSTEIN Domonkos: Változó életformák: „tevékeny üdülés” a Balaton-felvidék zártkertjeiben? Építészfórum, 2021. <https://epiteszforum.hu/valtozo-életformak-tevekeny-udules-a-balaton-felvidek-zartkertjeiben> (Utolsó elérés: 2022.11.02.)

¹⁵ BOZSIK Barbara – CSEH Edina – DÁVIDA Eszter – KERTES Tamás – SZEMEREY Samu – TÖMÖR Miklós: A Balaton-felvidék jövőképe. A Balaton-felvidék intelligens tájhasználatának eszköztára. I. kötet. Budapest: ADI STUDIO Építészeti Kft., 2022.



A Mindenegyüttmegye Egyesület¹⁷ jurtája. Ilyenben laknak a közösség tagjai. Fotó: <https://megyesulet.hu/hideg-hegyi-menedek/>

Emellett nem figyelmen kívül hagyható a 21. Századra jelentősen megváltozott mindennapi életformánk. Ennek következménye az is, hogy az egyes településeken fellelhető tárgyi, szellemi, népszokásbeli értékek és hagyományok hű követésének, másolásának nem kell feltétlenül részét képezniük mára életünknek¹⁶. A távmunka térnyerése sok nem gondolt előnyt hozott, sőt bizonyos körökben a home office az emberek életének **állandó** részévé vált. Ez elsősorban az irodai dolgozókra igaz, mivel a laptop nekik a munkaeszközük. A digitális nomádok már hosszabb ideje feltűntek.

Ha nem alkalmazottként, akkor vállalkozóként is lehet lehetőségük erre. A város közelsége azonban biztosítani tudja, hogy ha hetente néhány alkalommal igénylik a város adta kulturális és szociális ingereket, akkor ne okozzon gondot a távolság. Lovas is rendelkezik azzal az előnyös adottsággal, amivel a Király-kút völgyi települések is bírnak, hogy az emberek egy napjában jelen lehet a nyolc óra menedzseri munka, azt követően pedig **egyből kijuthatnak a természetbe** hátsó ajtajukon keresztül.

Feltörekvő továbbá az olyan globális jelenségek kísérte szemléletmód, mely a **környezettel való együttélés** fontosságát hangsúlyozza, annak pusztá használása, uralása helyett. Ezek a trendek gyakran konkrét javaslatok helyett elveket, értékeket igyekeznek megnevezni, mint a türelem, a gondoskodás, a figyelés, az egységben létezés fontossága. Továbbá a gazdasági körülmények is okozzák az **ökologikus szemlélet** térnyerését.

Ezen “slow-living” törekvések kézenfekvő helyszínéül képes szolgálni egy ilyen táj, mint a Balaton-felvidék. Megvalósulási formáinak eleme a **kis léptékben** és a **helyiből gazdálkodás**, ami egészen a jurtában lakás és önfenntartási életmódbeli formáit is öntheti.

¹⁶ BOZSIK Barbara – CSEH Edina – DÁVIDA Eszter – KERTES Tamás – SZEMEREY Samu – TÖMÖR Miklós: A Balaton-felvidék jövőképe. A Balaton-felvidék intelligens tájhasználatának eszköztára. I. kötet. Budapest: ADI STUDIO Építészeti Kft., 2022.

¹⁷ Hideg-Hegy Menedék. Mindenegyüttmegye Egyesület, 2022.
<https://megyesulet.hu/hideg-hegyi-menedek/>
(Utolsó elérés: 2022.11.02.)

3.3.3. Vidéki falvak és város hierarchiájának változása, hálózat módosulása

A statisztikai adatok vizsgálatakor már kirajzolódott az a lakosságmozgás, mely a városok környezetében az agglomerációs területek duzzadását eredményezi. Sokan döntenek¹⁸ ugyanis úgy, hogy hajlandóak a nagyobb ingázási időt választani azért cserébe, hogy olyan általuk élhetőbbnek vélt környezetben éljenek, mint amilyenek ezek az alacsonyabb beépítési és népsűrűségű, emiatt **csendesebb** és **nyugodtabb** települések.

Vannak azonban prózaibb okok is, mint a városon belüli ingatlan- és telekárak növekedése. Egy-egy település fejlesztésénél mindig szempont, hogy az ne szakadjon el és ne is haladja túlságosan meg a környezetében lévő, hasonló helyzetű települések fejlődését. Általában mégis a város-vidék hierarchiájában vannak bizonyos típusú fejlesztések, amiket elsősorban a városok élveznek. Ennek szervezési szempontból elosztási okai is vannak, hogy bizonyos funkciókat, melyek az emberek életében általában nem mindennaposak, mint a kulturális szórakozás, vendéglátás, wellness, centralizáltan helyeznek el, hogy egy nagyobb, a központhoz tartozó terület igényeit fedjék le. Továbbá a szocializmus iparosítási törekvései során alakult ki az oktatáson túl a munkavégzés ilyen jellegű központosítása is. Ezek főként aktív funkciók. Ellenben például a lakhatás olyan funkció, mely nem a város központjában, hanem a nyugalmasabb periférikus részeken alakult ki. Ezek a területeken pedig olyan infrastruktúra és szolgáltatások létesülnek, mint például az élelmiszer ellátási láncok, amik kifejezetten a lakhatáshoz kötődő elvárásokra reagálnak.

A távmunka megjelenése miatt azonban az ezidáig alvó városi övezetek megtelnek étellel. Itt is erősödik az igény a közösségi terek iránt, vagy olyan konkrét térigénnyel rendelkező hobbi tevékenységek felé, mint a sportolás.

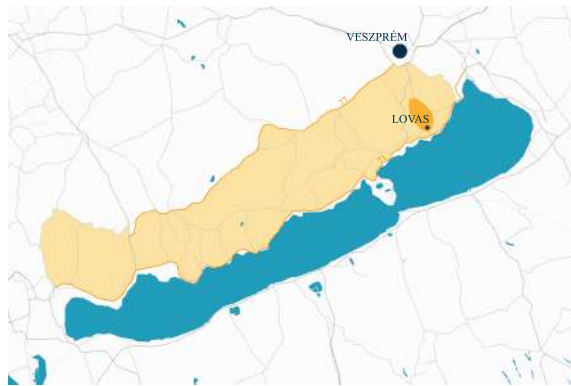
A Balaton-felvidéken vizsgálódva a domborzat is okozza, hogy vannak olyan, például völgyekben megbújó települések, melyeknek nehezebb rácsatlakoznia a körzet központi településére¹⁹. Azonban ezekben az esetekben is kialakulhat a kisebb települések közötti ahhoz hasonló együttműködés, mint Alsóörs, Felsőörs és Lovas közt. Erre példa az, hogy Lovasról az óvodásokat a falugondnoki kisbusszal viszik át reggelente az alsóörsi óvodába.

¹⁸ Lovas, Központi Statisztikai Hivatal, 1873-2022.
https://www.ksh.hu/apps/hntr.telepules?p_lang=HU&p_id=05564
(Utolsó elérés: 2022.11.02.)

¹⁹ BOZSIK Barbara – CSEH Edina – DÁVIDA Eszter – KERTES Tamás – SZEMEREY Samu – TÖMÖR Miklós: A Balaton-felvidék jövőképe. A Balaton-felvidék intelligens tájhasználatának eszköztára. I. kötet. Budapest: ADI STUDIO Építészeti Kft., 2022.

3.4. Térbeli lehatárolás

3.4.1. Király-kút völgye



A tágan vett kutatási területünk a Balaton-felvidék, mint a Balaton északi partja mentén található domborzati kiemelkedés, amely objektívan véve is Magyarország egyik legvonzóbb, legkarakteresebb része. A Tájterka Projekt által meghatározott lehatárolás is szemléletes: a 77-es és 71-es utak által határolt tájegység, tehát jelenleg figyelmen kívül hagyjuk a partmenti területek rendkívül bonyolultan rétegzett és legintenzívebben változó viszonyait.

A Pécselyi-medencétől keletre fekvő domboktól a Káli-medencén át egészen a Tapolcai-medencéig dimbes-dombos, máshol lapályos, erdőkkel, mezőkkel és legelőkkel borított, kilátókkal tűzdelt, továbbá bájos falvakkal tarkított tájon haladunk át. Földrajzi és éghajlati adottságai miatt hasonló folyamatok zajlanak az egész térségben, azonban a kiterjedése olyan nagy, hogy a kutatási területünket egy mikrokozmoszra szűkítjük, és ezáltal megpróbáljuk itt a tágabb értelemben vett tendenciákat tetten érni.

Ezen megfontolásokból jutottunk el a Balaton-felvidék északkeleti részéhez, a Veszprém vonzáskörzetébe eső Király-kút völgyéhez. A Séd patak szervezi a településhálózatot ezen a területen. A mészkőhegységben magának utat törő vízfolyás egészen Veszprémtől a Balatonig vezeti a túrázókat szebbnél szebb vidékeken. Király-kút vagy másnéven Malom-völgy Lovas és Felsőörs között húzódik, kiépített turistaútvonal. A monda szerint a kút azért kapta a nevét, mert Mátyás király ivott a vizéből²⁰. Az egy láncra felfűzött falvak kis lélekszámúak és még átlátható kiterjedésűek. Kiesnek a vízparti, régóta felkapott települések köréből, napjainkig megtartották a falusias jellegüket. Történetük sok szálon összefügg: a közelségük miatt birtok- és határviták, öröklési kérdések, házasságok, vállalkozások, ünnepek kapcsolták és kapcsolják össze őket a mai napig.

A közelmúltban jelentős számú úttörő vállalkozás, kezdeményezés ütötte fel a fejét, egyre nő az érdeklődés a környék iránt, ezért megfelelő kutatási területnek ígérkezik.

²⁰ Malomvölgy Király-kút, Felsőörs, Lovas. Magyar Vitorlás Szövetség, 2018. https://vitorlazzitthon.hu/erdekes_helyek/malomvolgy-kiraly-kut/ (Utolsó elérés: 2022.11.02.)

3.4.2. Lovas

A választott fókusztelepülésünk Lovas, Veszprém-megye és Balatonfüred járás része. Ugyanennyire fontos megemlíteni, hogy a község a Balatonfüred-Csopak borvidék része. Felsőörs és Alsóörs között helyezkedik el, Veszprémtől mindössze tizennégy, a Balatontól légvonalban csupán egy kilométerre található.

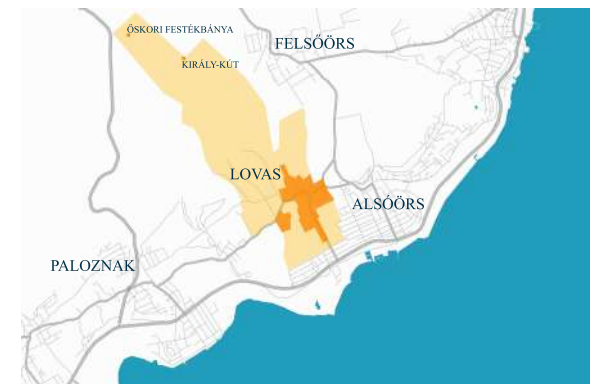
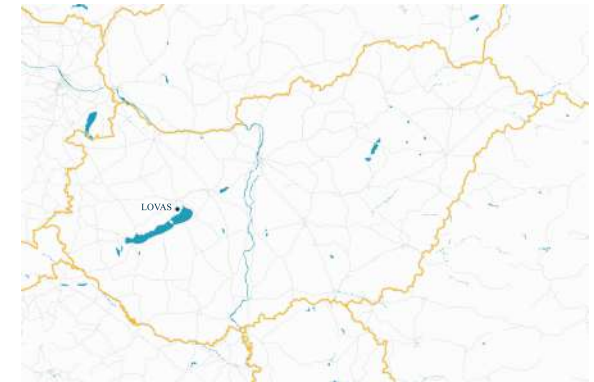
A 2011-es népszámlálás időpontjában 412 fő volt a népessége 182 lakásban. Azóta ugrásszerűen nő a lélekszáma, 2022. januárjában már 533 főt számlált 194 otthonban.²¹

Lovas éghajlata kontinentális, de a Balaton közelsége miatt óceáni, a déli lejtő miatt pedig mediterrán jegyekkel módosul. A legcsapadékosabb időszak az őszi, de egyre gyakoribbak a szélsőségek: hosszú aszályos időszakot özvényszerű esőzés követhet. Az uralkodó szélirány az északi, északnyugati, de viszonylag szélcsendesnek mondható a vidék.

Építészeti szempontból fontos vizsgálni a tájegység geológiai viszonyait, hiszen a helyszín adta talajok, kőzetek meghatározzák a helyre jellemző építészeti formavilágot. A Balaton-felvidék nagyon gazdag építésre alkalmas kőzetekben. A Balaton északi partjának nyugati részére jellemző a vörös homokkő, azonban Lovas környékén a mészkő, murva és homok a felhasználható építőanyag.

A történelme mélyen és nagy odaadással kutatott. Sok szempontból is áruklodó Hudi József levéltáros-történész írása, a Lovas község története²² című könyv, amely több, mint 500 oldalon mutatja be méltóan a község rég- és közelmúltját. Egyrészt azt érezhetjük már a terjedelemből is, hogy nagy és gazdag múlttal rendelkező területről van szó, másrészt azt is, hogy a jelenkor közössége aktívan tesz a hagyományok és az értékeinek felkutatásáért, megőrzéséért.

A könyvből kiderül, hogy az első írásos forrás 1290-ből származik, azonban a területet már az őskorban is lakták, erről tanúskodik a Lovastól északnyugatra felfedezett őskori festékbánya, amely Európa legrégebb régészeti lelőhelyei közé tartozik, festékbányaként pedig a legkorábbiként tartják számon. Nagy valószínűséggel a római korban is lakták a környéket, a honfoglalást követően pedig egészen bizonyosan. Neve már I. István uralkodása alatt állandósult, valószínűleg az itt állomásozó fejedelmi, később királyi lovasság után kapta az elnevezést. A XIII. században kőtemplomot emeltek, amely kisebb átépítések és felújításokon kívül eredetinek mondható. Kezdetben királyi, királynői birtok volt, majd az uralkodói birtokadományozások révén a középkortól kezdődően nagybirtokosok és különböző szerzetesrendek területeivé vált. Ezt követően felaprózódás vette kezdetét, amely a mai állapotokat eredményezte: kis, egy háznak helyet adó telkek a faluközpontban, illetve zártudvaros parcellák a szőlőhegyeken, amelyek már csak kisléptékű szőlőtermelést tesznek lehetővé.



²¹ Lovas, Központi Statisztikai Hivatal, 1873-2022. https://www.ksh.hu/apps/hntr.telepules?p_lang=HU&p_id=05564 (Utolsó elérés: 2022.11.02.)

²² HUDI József – S. LACZKOVITS Emőke – VÉRTES László: Lovas község története. Egy Balaton-felvidéki falu múltja és jelene. Veszprém: Veszprém Megyei Levéltár, Veszprémi Nyomda Rt., 2001.



Már az 1782-85-ből származó Első Katonai Felmérés²³ térképén is jelölve van a település *Lowasz-ként*. Felismerhető továbbá a Séd vonalvezetése a Balatonig, illetve a völgyet szegélyező dombokon a szőlőművelésre utaló jelölések láthatók. A falu szerkezete, utcahálózata szinte megegyezik a maival.



A 1869-re elkészült Második Katonai Felmérésen²⁴ új elemként jelenik meg a Kis hegy megnevezése, illetve a mai Öreg-hegy akkoriban a Macska hegy nevet viselte. Fontos kiemelni, hogy leolvasható a Királykút völgy felirat a két hegy közötti mélyedésben.



²³ Magyarország (1782–1785) - Első Katonai Felmérés, Arcanum Adatbázis Kft., 19.század.
<https://maps.arcanum.com/hu/map/firstsurvey-hungary/?bbox=1989271.334937001%2C5930781.194759616%2C2003277.9014865966%2C5942019.157245613&map-list=1&layers=147>
 (Utolsó elérés: 2022.11.02.)

²⁴ Magyar Királyság – Második katonai felmérés, Arcanum Adatbázis Kft., 1819-1869
<https://maps.arcanum.com/hu/map/secondsurvey-hungary/?bbox=1968183.714673343%2C5932835.419175544%2C2045805.5168969398%2C5962684.078720906&map-list=1&layers=5>
 (Utolsó elérés: 2022.11.02.)

A Harmadik Katonai Felmérés²⁵ 1869 és 1887 közötti állapotokat mutatja. Megjelenik az Öreg hegy név, illetve az épületállomány is feldúsult az előző felmérésekhez képest.



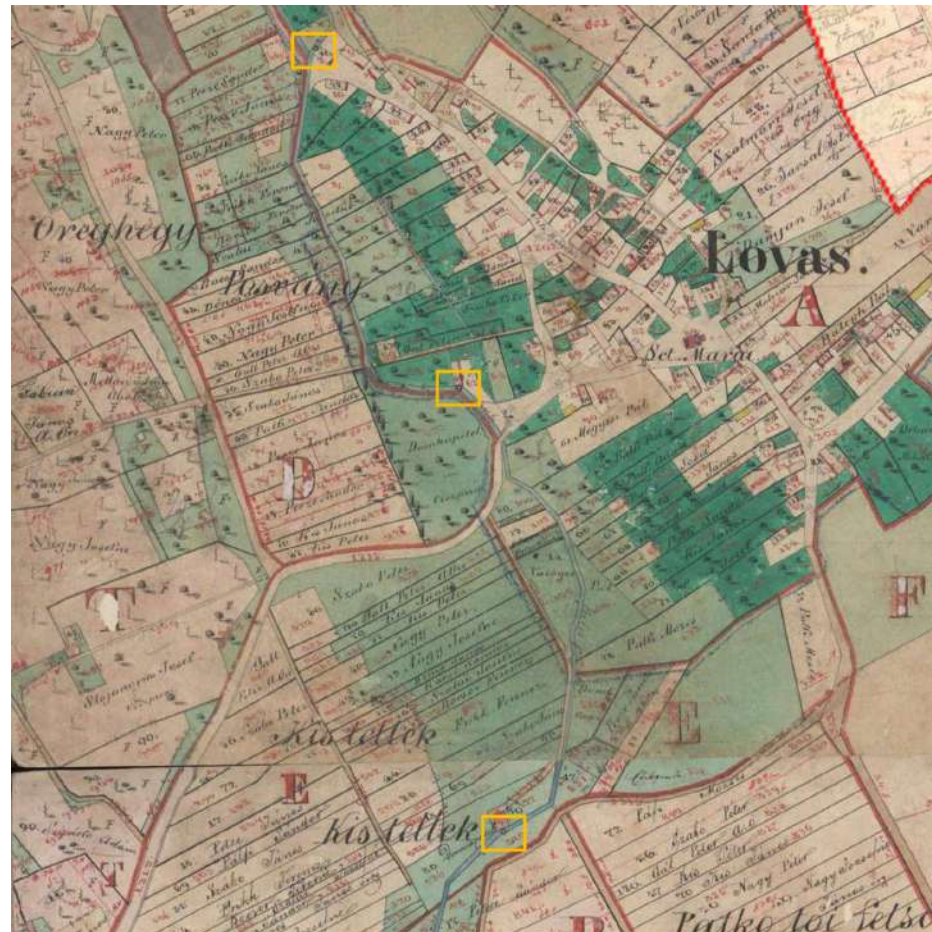
Az 1858-as Habsburg Birodalom kataszteri térképén²⁶ egyértelműen jelöltek a települések határvonalait. Jól látható, hogy Lovas még saját vízparttal rendelkezett. Érdeemes megfigyelni a felaprózódott telekosztást az Öreg- és Kishegyen. Az ábrázolás rendkívül részletes, minden egyes parcelláról eldönthető, hogy milyen típusú mezőgazdasági művelés folyt az adott területen. A településszövet tükrözi a mai állapotokat.



²⁵ Európa a XIX. Században (a Harmadik Katonai Felméréssel), Arcanum Adatbázis Kft., 19.század.
<https://maps.arcanum.com/hu/map/europe-19century-thirdsurvey/?bbox=1992088.637294036%2C5938718.409888583%2C2006535.2356399342%2C5944288.758324866&map-list=1&layers=160%2C166>
(Utolsó elérés: 2022.11.02.)

²⁶ Habsburg Birodalom – Kataszteri térképek, Arcanum Adatbázis Kft., XIX. Század.
<https://maps.arcanum.com/hu/map/cadastral/?bbox=1992088.637294036%2C5938718.409888583%2C2006535.2356399342%2C5944288.758324866&map-list=1&layers=3%2C4>
(Utolsó elérés: 2022.11.02.)

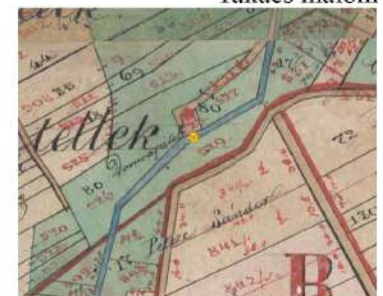
A tájegységet meghatározó építmények a malmok, a Séd patakot egészen Veszprémtől kísérik a meder mentén. Lovason is több malom gondoskodott a település búzafeldolgozásáról. A Katonai Felmérések és a Kataszteri térképeken is jelölve vannak ezek az épületek.²⁷



Léb malom



Takács malom



Pusztai malom

²⁷ Habsburg Birodalom – Kataszteri térképek, Arcanum Adatbázis Kft., XIX. Század.

<https://maps.arcanum.com/hu/map/cadastral/?bbox=1992088.637294036%2C5938718.409888583%2C2006535.2356399342%2C5944288.758324866&map-list=1&layers=3%2C4>

(Utolsó elérés: 2022.11.02.)

Akárcsak a környék többi területén, Lovason is a szőlőtermelés és borkészítés számított a hagyományos, legmeghatározóbb tevékenységnek a római kortól kezdve a középkoron át, egészen napjainkig. A szőlőtermelés mellett manapság a turizmus is meghatározó ágazat, habár a XIX. És XX. század fordulóján a balatoni fürdőhelyek felvirágzása Füredre és Tihanyra korlátozódott, de néhány évtizeddel később Lovas is felkerül Magyarország turisztikai térképére a kis szőlőhegyi szálláshelyeivel. 1933-ban egy aprónyomtatvány²⁸ népszerűsítette a fürdőhelyet és szállásait Balaton rivierája néven. Lovason a **savanyúvíz** forrást is megemlítik a folyóiratban, mint gyógyhatású víz. Ebben az időben a település még közvetlenül határos volt a Balatonnal, csak az 1970-es területrendezés során csatolták Alsóörshöz a vízparti területeit. Ezt az eseményt a helyiek “lovasi trianon”-ként emlegetik.

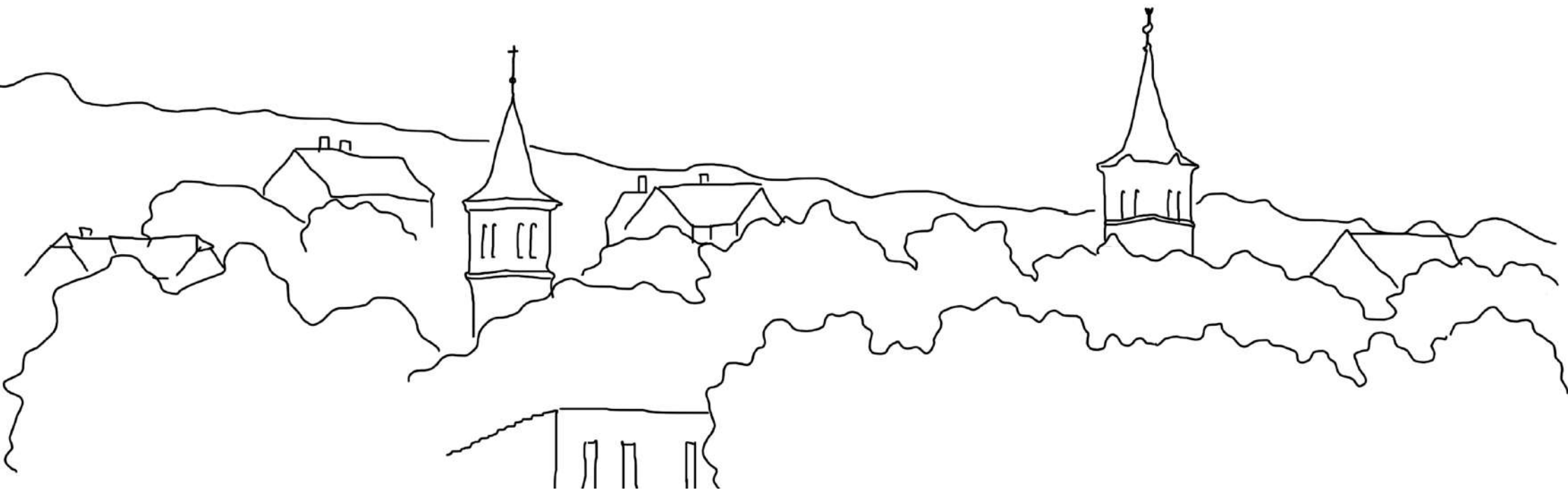
1951 a következő fontos dátum a település történelmében, ugyanis ekkor tárták fel a Király-kúttól északra található **őskori festékbányát**. Egy idős, Lovason élő építészről megtudtuk, hogy régen feltehetően a lakóházak falai is a bányából származó vörös festékekkel lettek színezve, ami nagyon érdekes hangulatú faluképet eredményezhetett. Az említett lakos próbaként kifestette a kertjében található kút felépítményét.

Lovason a paraszti társadalom átalakulása az 1940-es évekre datálható, ugyanis ekkor kezdtek el átszivárogni a mezőgazdaságból az ipari szektorba. Kiepült az infrastruktúra, amely elindította Lovast a modern kor ösvényén. Az előző fejezetekben tárgyalt XX. És XXI. századi Balaton-felvidéki folyamatok Lovas történelmére is igazak. Manapság a népesség nagyrésze az ipari, kereskedelmi és szolgáltatói szektorokban vállal munkát²⁹. Napjainkban a falusi turizmus jelentősége tovább fokozódott.



^{28, 29} BENKŐ István – A Balaton Rivierája: legregényesebb klimatikus fekvésű, legolcsóbb balatoni település gyógyforrásokkal. Budapesti Hírlap, 1933/6.

<https://mandadb.hu/tetel/831241/Apronyomtatvany?fbclid=IwAR127HuPG7BK6vLG2-gJcj0AxipGfEVIgpnODHeIL2o7S6R8wt4dyjhm9U> (Utolsó elérés: 2022.11.02.)



4. Saját kutatás

4.1. Módszertan ismertetése

A kutatómunkánk helyszíni bejárással kezdődött. Találkoztunk Lovas főépítészével, Madarasi-Papp Ritával, aki körbevezetett minket az általa érdekesnek, fejlesztési területként alkalmasnak vélt helyszíneken. További három alkalommal látogattunk még el a faluba: A második alkalom a szőlőhegyek bejására és helyszíni fotók készítésére szolgált. Ezt követően a papír alapú kérdőívek eljuttatása, szétosztása miatt utaztunk el a településre. Legutóbb pedig az általunk szervezett első közösségi fórumon vettünk részt, amelyet egy későbbi fejezetben részletezünk.

A kutatási módszertan felépítéséhez először a kutatás célját határoztuk meg, aminek a „Lovasi jövőkép” nevet adtuk, hogy a továbbiakban ezekkel a hívószavakkal tudjunk reflektálni rá. Feltáró kutatásunkkor nem tudtuk pontosan, hogy milyen válaszokat fogunk kapni, a feltételezéseink szerinti ötleteket, fejlesztési irányokat sorakoztattuk fel, amelyek az előkutatásunkon alapulnak. Új ötleteket gyűjtöttünk, megismerni és megérteni szerettük volna az összetett motivációkat. A kutatási módszerek terén primer és szekunder kutatást is végeztünk. A **szekunder kutatás** során “másodkézből” származó információkat használtunk fel, melyet jellemzően más céllal mások, korábban gyűjtöttek. Ezek kiválasztásakor konkrétan helyileg a lakosságváltozások témáját érintő építészeti és tágabb területeken vizsgálódó írásokat és előadásokat kerestünk. Szekunder adataink hazai, nyilvánosan elérhető információs forrásokból, adatbázisokból származnak. A felhasznált forrásokat a dolgozat végén részletesen tárgyaljuk.

Primer kutatáskor közvetlen adatgyűjtésre támaszkodunk, ezt mi **kérdőíves** formában végeztük, kvantitív módon - strukturált, nagy és reprezentatív mintán elvégezve. Ezt a kérdőívet online formában és papíron is kitölthették, feldolgozását digitálisan végeztük. Ezen kívül kvalitatív kutatást is végeztünk, mely során személyesen beszélgetünk alanyainkkal, hogy mögöttes okok és motivációk derüljenek ki. Ebben a kutatási fázisban kis elemszámú mintával dolgoztunk, illetve sem strukturált, sem statisztikai adatgyűjtés és -elemzés nem zajlott. Ez az alkalom az első **közösségi fórum** volt, melynek célja a probléma mélyebb megértése volt. Ekkor Lovasra látogatva az otlakókkal beszélgettünk a főépítész jelenlétében, illetve az alpolgármestert kérdeztük néhány településszervezési, telekviszonyokat érintő témában.



Első helyszínbéjárás Lovas főépítészével. Fotó: saját

4.2. Kérdőív

A struktúra kialakításakor részekre bontottuk kérdőívet. Az első részben a mintavételi csoportok beazonosításához hoztunk létre kategóriákat nem, életkor, lakhely falun belüli pozíciója, lovasi tartózkodásának hossza szerint.

Ezt követően rátértünk szubjektívebb kérdésekre, melyekre szövegesen adhattak választ a kitöltők, mint hogy miért költöztek a településre, mit szeretnek benne, szívesen elköltöznének-e, és amennyiben igen, hova és miért.

A településsel kapcsolatos konkrét fejlesztési irányokról alkotott véleményük kiderítésére először a megnevezett, új funkciók, tervezési irányok fontosságáról kérdeztük őket egy 1-től 7-ig tartó skálán. Majd a problématerképünk felvázolását követően aszerint pontoztak, mennyire tartják fontosnak az előre megnevezett problémákat 1-7-ig tartó pontozással. Egyéb ötletek, észlelt problémák említésére írásban kaptak lehetőséget.

Konkrétumok után kevésbé körvonalazott, általános fejlesztési irányok iránti preferenciáikat mértük fel. Az érintett témakörök a turizmus, a kulturális, közösségi események, fesztiválok, a szőlőművelés, borkészítést, a település szolgáltatásait, a lovas sportokat, a kerékpáros turizmust, a gyümölcs- és zöldségtermesztést, az állattenyésztést, legeltetést, az ipari tevékenységet és az új parcellázású lakóterületeket érintették. Ezen szakasz felmérése arra vonatkozott, hogy az említett kategóriákban több vagy kevesebb teret lenne-e érdemes biztosítani a fejlesztéseknek.

Az online kérdőívet 2022. október 10. És 21. között volt lehetősége kitölteni a település lakosságának. Ezenkívül papír formában is érkezett néhány kitöltött kérdőív, amelyeket az alpolgármester segítségével személyes átvétellel, illetve a helyszínen járva postaládákba bedobva juttattunk el a lakosokhoz. Ezidő alatt az 533-ból 69 fő töltötte ki a kérdőívünket, ami a településen élők 13%-a. Úgy gondoljuk, hogy ez a kitöltési arány alkalmas arra, hogy közel valós képet mutasson a falu véleményéről az érintett témákban.

4.2.1. Javaslatok³⁰

A javaslatok megfogalmazásában segítségünkre volt a település főépítésze, akivel személyesen majd írásban is kommunikáltunk, bejártuk a területet. Továbbá a saját előfeltételezéseink és a környéken működő példák alapján vetettük fel az alábbi fejlesztési lehetőségeket. A fejezet után bemutatjuk a kérdőív eredményeit, amelyből kiderül, hogy mennyire bizonyultak a lakosság által is fontosnak a javasolt funkciók, fejlesztési irányok.

³⁰ A következő oldalakon említett javaslatok előképeinek eléréseit a forrásjegyzék tartalmazza.

Termelői piac

Lovason sok család rendelkezik kis veteményeskerttel, gyümölcsössel és természetesen szőlővel, továbbá kézműves termékeket is készítenek. A helyiekkel folytatott beszélgetéseink alkalmával kiderült, hogy néhányan méhészettel és kenyérsütéssel foglalkoznak, illetve hogy van kapacitásuk eladásra termelni. Ennek kapcsán merült fel a termelői piac megvalósítása, ami bevételforrás lehetne a lakóknak és az önkormányzatnak egyaránt az üzemeltetésből adódóan. Akár a szomszédos települések termelői is lehetőséget kaphatnának a portékájuk árusítására, ezzel szélesítve a kínálatot. Helyszínként a Millennium Park tűnik legideálisabbnak, ahol a parkolás is könnyen megoldható a bekötő út mentén, illetve a fák árnyékában, a patak partján nyáron is kellemes a hőmérséklet. A piac nem igényelne nagy beruházást: egy kiszolgáló építményben ki lehetne alakítani egy raktározásra szolgáló helyiséget a standok elhelyezésére, illetve mosdókat, vízvételi helyet. Létezik Alsóörsön egy hasonló kezdeményezés, melyben a település kézművesei betekintést engednek egy hét erejéig a műhelyeikbe az érdeklődőknek. Van köztük kosárfonó, keramikus, gyümölcsárus... mind olyan kiskereskedő, akik egyedül, vagy csak páran végzik tevékenységüket, továbbá ilyenkor árura bocsájtják termékeiket.

Előkép: Liliomkert Termelői Piac, Káptalantóti

A piac 2007 óta minden vasárnap várja a vásárlókat. A sikertörténete abban rejlik, hogy kizárólag kistermelők kézműves termékei kaphatók, amelyeknél szigorúan ellenőrzött az alapanyagok minősége.

Közösségi kert

Lovason aktív közösség van, akik közt már felmerült, hogy szívesen tartanának fenn egy közösségi kertet. Az elv az ismert példákkal azonos – egy terület gondviselésében, a zöldségek, gyümölcsök és esetleg fűszer- és gyógynövények termesztésében és ápolásában a falu közösségi szinten lép fel. Erre van a lakosságban olyan foglalkozású ember, aki különösen sok tanáccsal tudná ellátni az induló kezdeményezést, és a későbbiekben is sokat segíthetne növénytani ismereteivel. Ezen funkciónak egyébként kevés épített környezetbeli elem szükséglete van, csupán néhány raktár telepítendő a termények tárolására.

Előkép: Székesfehérvár, Palotavárosi Közösségi kert

A kert a környéken élők összefogásával valósult meg. A terület önkormányzati tulajdonú, a bérlésére Kertbarát Egyesület alakult, amely a parcellák bérlési díjaiból bérlő és tartja karban a telket. A növénytermesztés közösségformáló ereje nagyon jelentős, a parcellát bérlőkből baráti társaság alakult. A megtermelt zöldségeket és gyümölcsöket helyben is fogyasztják az összefogásuk alkalmával.



Káptalantóti Liliomkert piac., Fotó: Csodás Magyarország



Palotavárosi Közösségi Kert., Székesfehérvár, Fotó: Bácskai Gergely

Oktatási Intézmények



Primary school of Doren, Cukrowicz Nachbaur Architekten ZT GmbH, Fotó: Hanspeter Schiess Fotografie

Jelenleg a településen nem működik általános iskola, óvoda és bölcsőde se. Az iskola és óvoda kérdéskörét jól kezeli a település, Alsóörsre járnak át a gyerekek. Az utaztatás is a közösség összefogása révén valósul meg, az önkormányzati kisbusszal az alporgármester szállítja a gyerekeket minden nap. Ebből következően a legkisebbeket – vélhetően – mindenki otthon gondozza, ebből az alapfelállásból érkezett a bölcsőde funkció gondolata. A településen belül mindenképp előnyös lenne a három év alatti kisgyermek felügyeletére alkalmas intézmény, amely segítené a szülőket és találkozási pontot jelentene egyrészt a gyermekek, másrészt a szülei között. A bölcsőde szükségességét tovább növeli, hogy egyre több kisgyermekes család érkezik Lovasra. Helyszínként a félig önkormányzati tulajdonban álló, jelenleg használaton kívüli lakóépületet tudjuk elképzelni, amely a falu központjában található, közel a Millennium Parkhoz. Beavatkozásként az épület korszerűsítése, belső tereinek átalakítása, gyermekek számára biztonságossá és otthonossá alakítása sorolható fel. Másrészt az épület gyermekfoglalkozásoknak, felnőtt továbbképzéseknek is helyet tud biztosítani.

Előkép: Primary school of Doren / Cukrowicz Nachbaur Architekten ZT GmbH / Doren, Austria

Az osztrák iskolát nem az építészeti megjelenése vagy anyaghasználata miatt hoztuk példaként. Figyelemreméltó, ahogy a minimumra törekszik, hogy a legjobban kihasználja a rendelkezésre álló területet, de mégis teljesértékű és szabadon alakítható tereket hoz létre. Működésében nagy szerepet kap a gyermekek kézműves alkotói tevékenysége, melynek a tantermek felett kialakított műhely helyiségek biztosítanak teret.

Interaktív bemutatóhely, kiállítás az őskori festékbányának



Kemenes Vulkanpark, Fotó: Termál Kerékpáros Túraút

A faluháza mögött, a telken túl található a Millennium park, amely a lakók életében egy hangsúlyos referenciapont. Innen indul ki egy út is, amin keresztül az erdőben fellelhető az a festékbánya, ami archeológiailag bizonyítottan őskori rituálék során használhattak. Jelenleg azonban semmi nem jelzi ezen jelentős emlék ittlétét. Ma már sok példa van olyan kiállítóhelyekre, amik nem a klasszikus tárgy-szemléző felállásból indulnak, hanem interaktívan mutatják be a kiállított emlékeket, vagy akár maga a szemlélődés vegyül más funkcióval az épületben – legyen az kávézó vagy könyvtár. Utóbbira a szomszéd település, Alsóörsön látható egy hármas csoportot alkotó példa: kiállítóter, könyvtár, kávézó, amit tapasztalatok szerint szívesen használnak. Lovason is ki lehetne használni ezt az értékes lehetőséget, a turizmust fejlesztendő vagy akár osztálykirándulások vagy kisebb csoportok bevonására. Helyszínként

Előkép: Kemenes Vulkanpark

A Celldömölkön létesült vulkanológiai kiállítás interaktív módon, élményszerű szemléltetéssel, szimulációs eszközök segítségével mutatja be a tűzhányók történelmét, működését. Kiemelt szerepet kap a hozzá kapcsolódó értékek, környezeti elemek megőrzésének hangsúlyozása. A múzeum épületének belső kialakítása, dizájnya textúrában, anyaghasználatban, színválasztásban illeszkedik a vulkánok hangulatához.

Önkormányzati fenntartású szálláshely, gyermeküdülő; új, korszerűbb és kisebb önkormányzati hivatal

A fent említett faluház, ahogy lenni szokott, szintén hangsúlyos pontja a közösségi életnek. Havi szinten rengeteg program zajlik itt, kézműves foglalkozások, megvendéglések, különböző csoportok gyűlése. A ház azonban az állandó dolgozók számára túlméretezett, emiatt fogalmazódott meg az energetikai korszerűsítésének gondolata. Szóba jöhet ezen felújítási folyamat közben valamilyen egyéb funkció beillesztése, akár a jelenlegi, az önkormányzati feladatok ellátására túlméretezett épület szálláshellyé alakítása és egy teljesen új, korszerű, kisebb alapterületű Polgármesteri Hivatal létrehozása.

Előkép: Velencei Ifjúsági Tábor / Archikon Kft. / Velence

A Velencei tó mellett húzódó tábor a lovasi igényeket meghaladó, 190 férőhellyel rendelkező komplexum, amely gyermekek nyaraltatása, gólyatáborok szervezése mellett céges találkozó, felnőttek továbbképzési eseményének helyszínéül is szolgálhat. Az épület vonzó természeti környezetben helyezkedik el, a mögötte lévő emelkedő tetején sportpálya kapott helyet.

Könyvtár bővítése

A könyvtár a faluházában található, valójában egy szobát foglal magába. Felmerült ennek bővítése is, mint fejlesztési lehetőség. A könyvtár összevonható lenne több már felsorolt funkcióval, mint a festékbánya bemutatóhelyével, az új önkormányzati épülettel, a szálláshellyel vagy a bérelhető irodahelyiséggel is. Az összevonással csökkentenénk az újonnan épített alapterületet és az egyes funkciók is gazdagodnának, nagyobb látogatói kört tudnának megszólítani. A gyűjtemény naprakészen tartása a veszprémi megyei könyvtárral folytatott együttműködéssel valósulhatna meg.

Előkép: Balatongyörök, Bertha Bulcsu Művelődési Ház és Könyvtár és Györöki Kultúrmozszázó

A Balatongyörökön működő közművelődési intézmény a község fő találkozási pontja. Az épületében galériáján nyilvános könyvtár, internetezési pont (DJP hálózat) működik. Az alatta lévő nagyobb térrész határoló falfelületein és paravánokon pedig időszakos, általában a helyi alkotók műveit bemutató kiállítás kapott helyet, maga az aula-tér pedig lakossági fórumok, előadások, koncertek, gyermek-és felnőttfoglalkozások helyszínéül szolgál.



Velencei Ifjúsági Tábor, Archikon Kft. Fotó: Bujnovszky Tamás



Györöki Kultúrmozszázó, Fotó: Facebook

Sportolási lehetőségek bővítése, sportpályák a Millennium parkban

Lovas nevét a Szent Isvtán korában itt állomásozó lovasságról kapta. A Millennium parkban ki van alakítva egy kisebb lovaspálya, ahol jelenleg általános iskolás korú gyerekek versenyeznek időről-időre. Megkérdeztük a falubélieket, volna-e igényük a sportolási lehetőségek bővítésére, érdemes-e a sportpályák kérdéskörével foglalkozni a parkban.



Paloznaki Jazzpiknik., Fotó: CsodásBalaton.hu

Szabadtéri rendezvények infrastruktúrájának fejlesztése (Millennium Park)

Amennyiben nem sportra, más eseményeknek is otthont adhatna a helyszín. Érhető az ötlet, hiszen a liget végében patak csörgedezik, és igazi öreg fák veszik körbe egyes részeit, egy helybélit idézve amolyan „természetes kápolna” hangulatát keltve. Ha nem is ez a meghitt rész, de akár ezt a területet is bevonva lakozik potenciál a szabadtéri rendezvények infrastruktúrájának fejlesztésére.

Előkép: Paloznaki Jazz Piknik

A rendezvény alapötlete, hogy a tömegfesztiválok mellett alternatívát kínáljon a Balatonhoz közel a szórakozásra vágyóknak. A legjobb hazai és nemzetközi előadók mellé fontos a minőségi gasztronómia, a helyi termelők jelenléte és a fenntarthatóságra való odafigyelés.

További együttműködés, munkamegosztás a szomszédos falvakkal (Felsőörs, Alsóörs, Paloznak)

Közelebbi viszonyban a település két szomszédos faluval áll, Alsóörssel és Felsőörssel, de Paloznak is a közelben helyezkedik el. Vannak együttműködések, mint például a közös szüreti mulatság Felsőörssel, úgyhogy nem lenne újkeletű gondolat, hogy továbbiaknak adjanak teret Lovason.

Előkép: Művészetek völgye

A Művészetek völgye egy tíznapos, összművészeti fesztivál, amely három falu, Kapolcs, Taliándörögd és Vigánptend összefogásában valósul meg már több, mint harminc éve.



Művészetek völgye., Fotó: CsodásBalaton.hu

Bérelhető irodahelyiség távmunkában dolgozóknak

Egyedülálló funkciójavaslat a bérelhető irodahelyiségek kialakítása távmunkában dolgozók számára olyan szempontból, hogy egy újszerű megoldási javaslatot kínál, függetleníti őket a nagyvárosoktól. Ezen kívül kisebb beavatkozással járó kialakítás is megfontolandó. Elméleti síkon egy ilyen munkavégzési lehetőség új lakókat tudna a környékre vonzani.

Előkép: Vászolyi PortusHome Coliving

A környéken elhelyezkedő vászolyi, PortusHome egy szemléletes példája egy típusú irodaüzemeltetésnek. A koncepció része, hogy lehetőséget adjon az otthon és a munkahely függetlenítésére még akkor is, ha valaki távmunkában dolgozik. <https://portushome.co/>



PortusHome Coliving, Vászoly, Fotó: PortusHome.hu

Az általunk felvetett funkciókon kívül a kérdőív kitöltőitől és a közösségi fórumon résztvevőktől is sok új ötlet származik, ezeket a következő fejezetekben mutatjuk be. I Portus

4.2.2 Feltételezett problémák

Az alábbi bekezdések a kérdőív kérdéseit taglalják egy-egy rövid bekezdésben. Az ezekre kapott válaszok feldolgozását a 40. oldalon mutatjuk be.

Egy általános feltételezésből nő ki az a kérdésünk, amely a helyi lakosok és a nyaralók közötti konfliktusok mértékét kérdezi. Ezután a fent említett fejlesztési irányok közül többről megkértük, jelöljék mekkora problémának érzékelik azok hiányát – ezáltal egymáshoz képest is viszonyítva – egy objektív skálán: a kisbolt, a termelői piac, a helyi gazdaságok, vállalkozások, a bölcsőde, a Millennium parki szabadtéri infrastruktúra, a festékbánya bemutatóhelyének és a közösségi összefogás hiánya, továbbá a könyvtár szűkösségé merült fel.

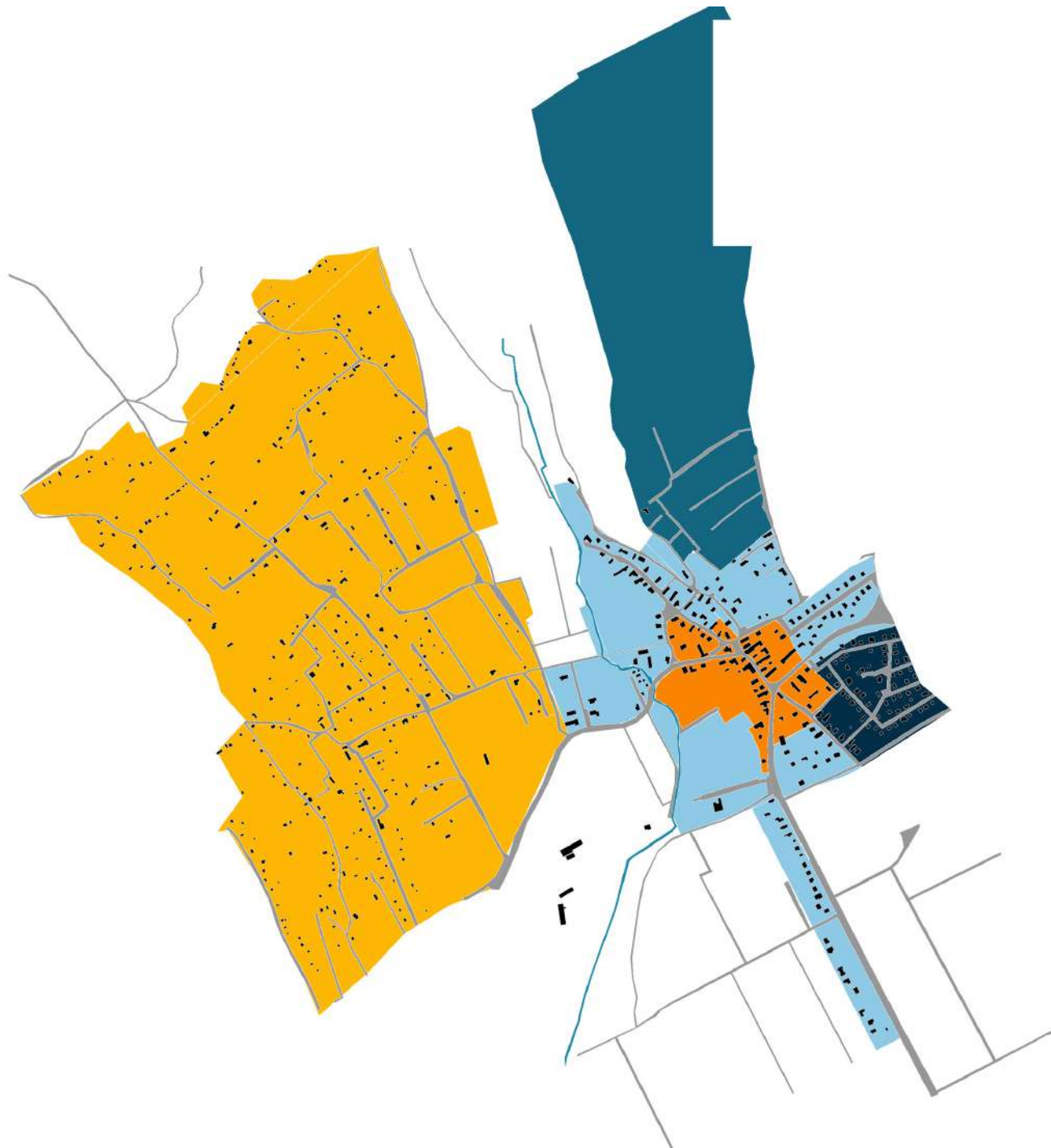
Korábban említett probléma többek között a művelt szőlőterületek csökkenése és a szőlőhegyek rohamos beépülése. Ezek az elmúlt években is jelentős mértékű településszöveti változások voltak. A legtöbb új beépítés Lovason az Öreg-hegyen és a Szőlő-hegyen van. A falu ezen pontjairól kivételes panoráma nyílik a Balaton felé. A telkekhez tartozó szőlők azonban sok esetben gondozatlanok, elvadult területekké válnak.

A kevés közös zöldfelület, fasor a tágabb értelemben vett területen, a Király-kút völgyben általánosabbnak nevezhető probléma. A korábban egységes zöldterületek lehetővé tették rajtuk a települések közti gyalogos átjárást. Ezek a fás ligetek mára nagyrészt magánkézbe kerültek, így az átjárhatóság megszűnt. Fennálló önkormányzati törekvés Lovason, hogy a faluháza és a Millennium park közötti használaton kívüli magánterületeket visszavásárolják, létrehozva egy zöld folyosót a város főutcája és a park mélye közt.

A Balaton környéki települések szintén közös nehézsége a szezonális, mely elsősorban a helyi turisztikai lehetőségeiből adódik. Feltörekvő általános cél, hogy a nyári zsúfoltság után ne ürüljön ki a falu télen, hanem ebben az időszakban is tudjon valamit kínálni.

Jelenleg kettő szálláshely és egy vendéglátóhely található Lovason. Alacsony számuk miatt kérdeztünk, hogy ez mennyire zavaró egy ekkora lélekszámú településen.

Egyéb általános fejlesztési szempontból felhoztuk továbbá a közvilágítással kapcsolatos elégedetlenségüknek hangot adó, illetve a rossz közbiztonságot feltételező kérdéseket.



- Kis-hegy
- Lakóterület
- Óreg-hegy
- Településközpont
- Üdülő terület

Lovas település részei. A kérdőív kitöltőinek lakhely szerinti eloszlását a következő oldalon lévő diagram mutatja.

4.2.3. Kiértékelés

Az eredményeket vizsgálva leolvasható, hogy körülbelül kétszer annyi nő vett részt a kvantitatív kutatásban, mint férfi, míg a településen lakók között kiegyenlített az arány, sőt több férfi él Lovason.

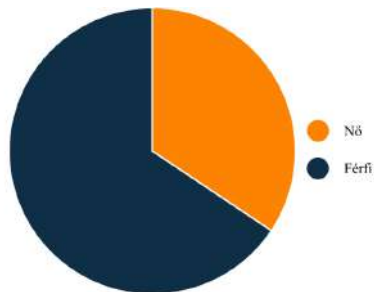
Életkor viszonylatában a 41-50 közötti korosztály alkotja a kitöltők negyedét, az 51-60 évesek a hatodát, a 31-40 és a 61-70 közöttiek hasonló, 10-10%-ban reprezentálták magukat. Pozitív csalódás volt számunkra, hogy ennyi választ kaptunk az idősebbek részéről.

Érdekes továbbá, hogy kétharmad-egyharmad arányban jelentek meg a Lovast állandó lakhelyükként számon tartó, illetve a nem állandó lakosok (tartózkodási hely, nyaralótulajdonos).

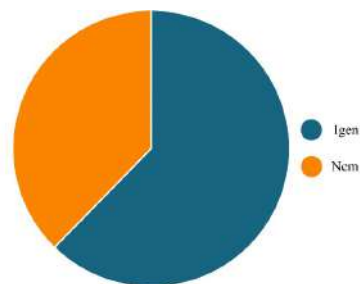
Szerencsések vagyunk a tekintetben, hogy a több mint 10 éve itt lakókat sikerült több, a kitöltők 68%-ában megszólítani, ami feltehetően annak köszönhető, hogy a község által használt hírcsatornákon közzétették a kérdőívet. A kevesebb mint 5 és az 5 és 10 éve ittlakók 16-16%-ban szólaltak meg.

A lakhatás az utolsó adat, mely az emberek statisztikai jellemzésére szolgál: a kitöltők harmada a szőlőhegyeken, másik harmada a lakóterületen, negyede a településközpontban, és a maradék 5%-a az üdülő területen lakik.

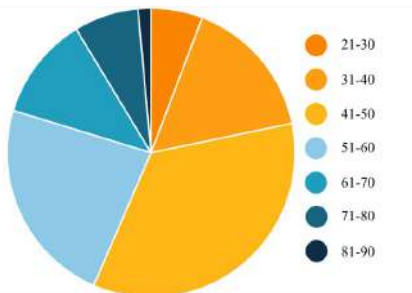
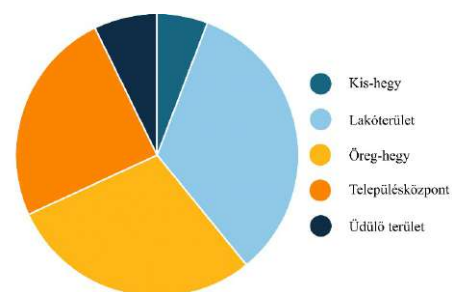
„Az Ön neme”



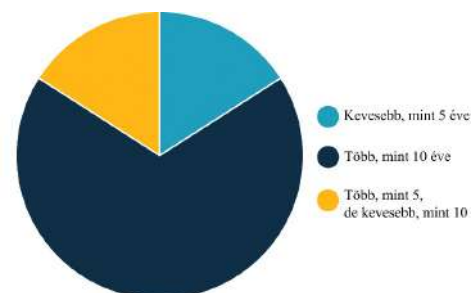
„Ön állandó lakos Lovason?”



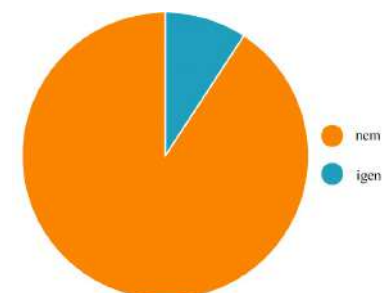
„Lovas melyik részén lakik?”



„Az Ön életkora”



„Mióta tartózkodik Lovason?”



„Szívesen elköltözne Lovasról?”

„Miért költözött ide? Mit szeret Lovasban? Ha elköltözne, miért és hova?”

Bár említettek a lakók konkrét helyeket, de ahogy az előző oldalon látni lehetett, 90%-ban azt válaszolták, hogy nem költöznének el a településről. Az általuk írt értékek közt toronymagasan kiemelkedik a nyugalom és a csend egyéb természettel, tájképi karakterrel és falusias jellegből származó tulajdonságok mellett.

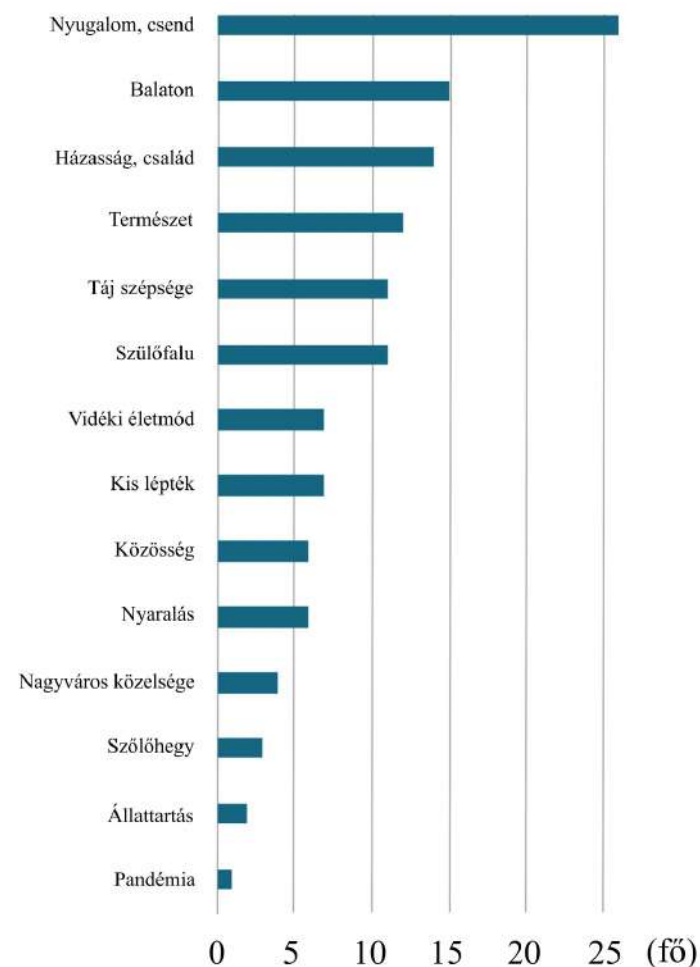
Sokan említették, hogy a itt születtek vagy házastársuk származik Lovasról, vagy egy családtagjuk költözött ide korábban, és emiatt választották a falut lakóhelyüknek. Érkeztek többen szomszédos településről is.

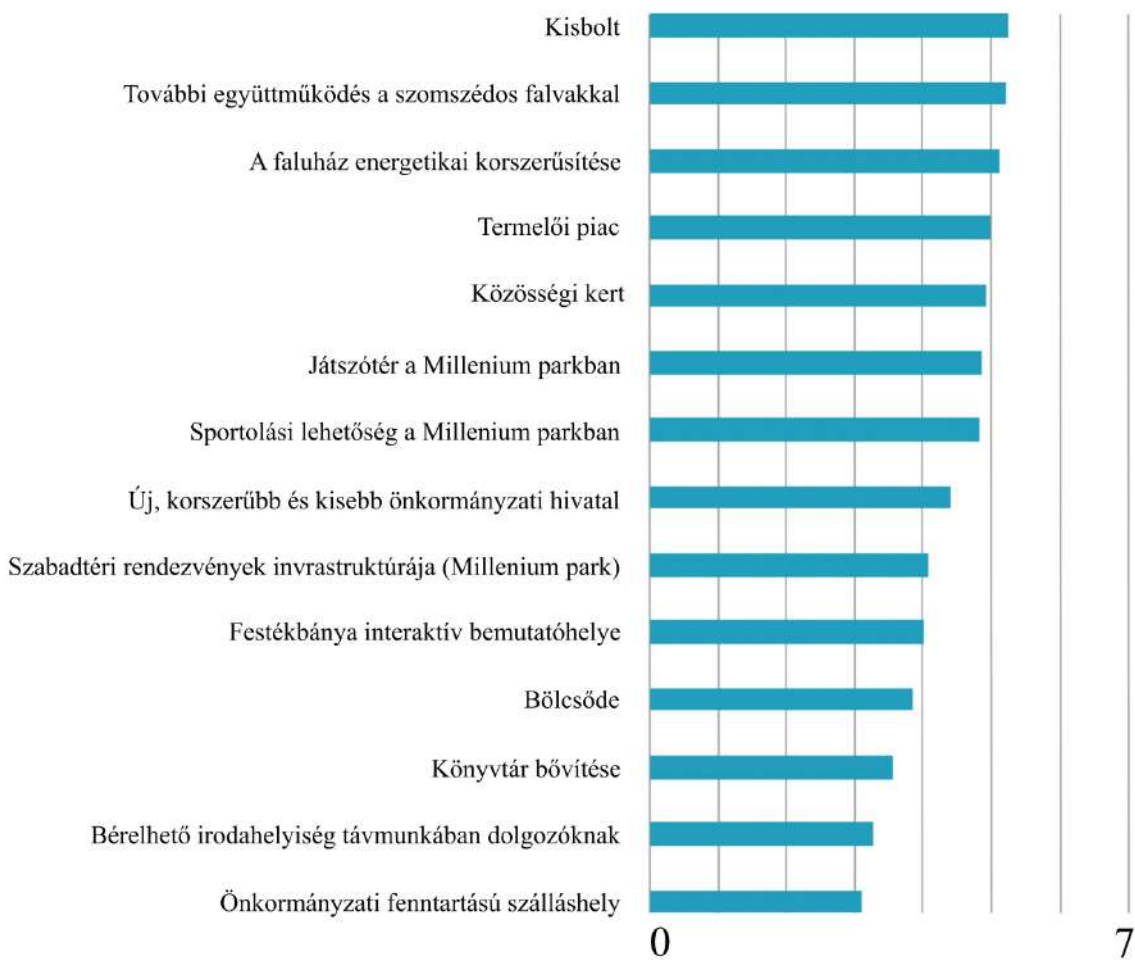
A természet adottságai kapcsán több aspektus is megjelent a válaszok közt. Vannak, akik a tájat dicsérik, a szőlőt, a dombokat, a hegyeket, a Balatont és mindezek szépségét. Többen említik a jó levegőt, és hogy emiatt jó itt sétálni, kirándulni.

Válaszolták azt is, hogy kedvesek a szomszédaik, és hogy szeretik, hogy „van élet a faluban”. Többen használják a területet nyaralói céllal, melynek fő okai a Balaton közelsége és a táj szépsége. A pandémia ideje alatt azonban kevesen vallották, hogy akkor vagy amiatt érkeztek volna.

A vidéki életmóddal kapcsolatban többen említik, hogy pozitívum, hogy nem olyan, mint Balatonfüred vagy Alsóörs, hanem egy csendesebb, kisebb falu. Emellett előnyként látják azonban a nagyobb települések közelségét, minthogy azok ki tudják elégíteni mindennapi és kulturális szükségleteiket. Megkérdeztük, hogy hová költöznének el Lovasról, amennyiben így döntenének. A válaszok közt csupán elvétve, de akadtak olyan válaszok, mint nagyváros, külföld, említik többen Paloznakot és Füredet, – akad akinek szimpatikus ez a pezsgés, a több szolgáltatás – de legtöbben mégis maradnának a Balaton-felvidéken, esetleg a természethez még közelebb költöznének.

Arra a kérdésre, hogy miért költöznének el, ha így döntenének több típusú válasz érkezett; a növekvő népességszám, a tájidegen beavatkozások, a nagyszámú beépítés, a szőlőhegy megváltozása. Van, akit vonz, hogy máshol több jelét látja a falusi létformának, másokat a szolgáltatások hiánya zavar és több üzletre, jobb közlekedésre vágnak. Más egyszerűen a korábbi lakhelyére költözne vissza.





„A felsorolt új funkciókat, tervezési irányokat mennyire tartja fontosnak Lovas szempontjából?”

1- egyáltalán nem tartom fontosnak

7 - nagyon fontosnak tartom

A javaslatokra érkezett válaszok értékeinek átlagait sorbarendeztük. Ezen az rajzolódik ki, hogy nincsenek szélsőségesen kiugró preferenciák.

A felsoroltakon kívül a következő ötletek merültek fel:

tájház

bolt

vendégház

cukrászda, fagyizó

kocsma

játszótér több helyen

óvoda

beltéri sportolási lehetőség

ifjúsági klub

vendéglátóhely

faluközpont, közösségi tér

új helyett rekonstrukció

„A felsorolt problémákat, akadályokat mennyire tartja súlyosnak Lovas szempontjából?”

1 - egyáltalán nem tartom súlyosnak

7 - nagyon súlyos problémának tartom

A felvetett problémákra érkezett válaszok értékeinek átlagát szintén sorbarendeztük.

A felsoroltakon kívül a következő ötletek merültek fel:

parkolás

főút biztonságosabbá tétele, járda

információs táblák

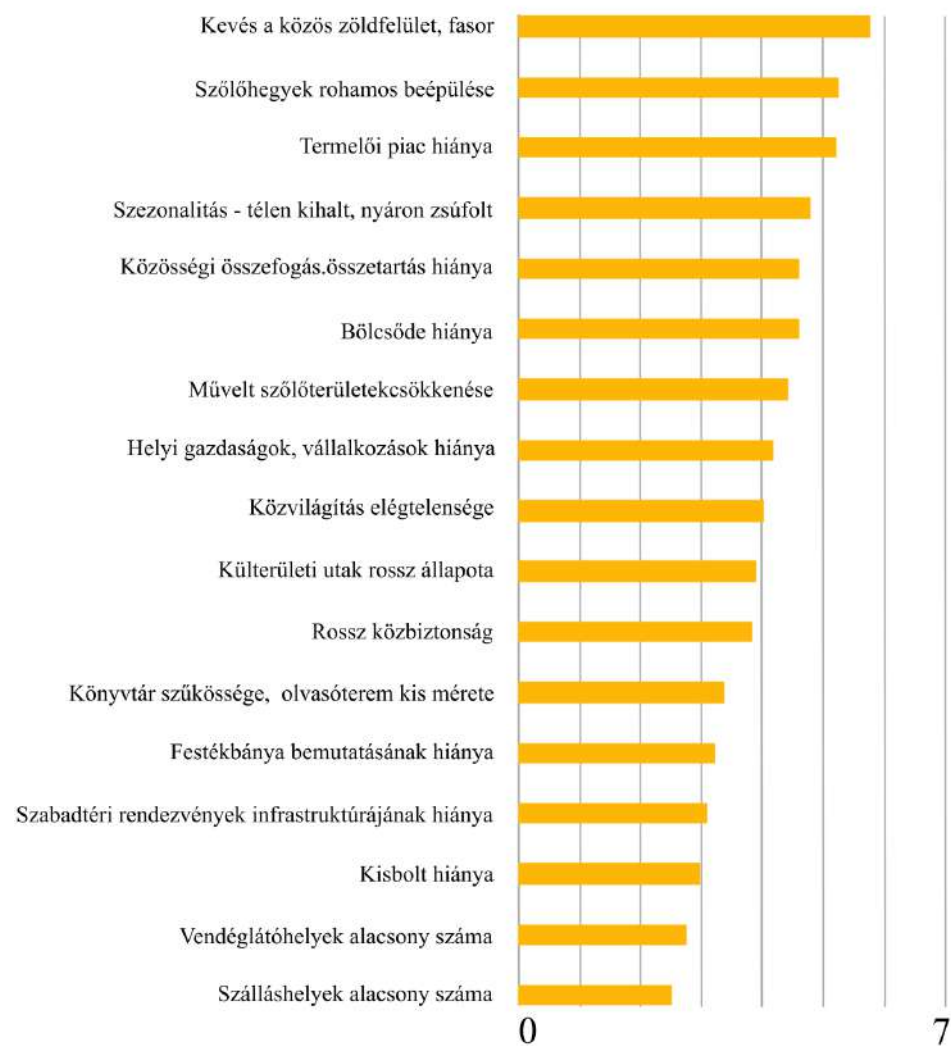
szőlőhegy beépülése

kulturális események hiánya

ugrásszerű népességszám növekedés

HÉSZ szabályainak betartatása mindenkiel egyformán

terjeszkedésről, új létesítményekről megkérdezni a falut



4.2.4. Kérdőív konklúziója

A fejlesztési irányok, az észlelt problémák, és a kitöltők által megnevezett lovasi értékek gyakoriságáról készített kimutatásokból levont helyi preferenciák az alábbiak:

Helyi élelmezés

A fejlesztési irányok között szorosabb verseny alakult ki, mint a problémák súlyozásakor. Mindkettőnél kirajzolódott, hogy kisboltra vagy termelői piacra erős igény van, tehát feltehetően lokálisan könnyen elérhető élelmiszer beszerzésre. Az általános fejlesztési irányoknál pedig szinte 100%-os támogatottságú irány.

Turizmus kevésbé

A szálláshelyek alacsony számára vonatkozó kérdések kapcsán rajzolódik ki, hogy ezt tartják a legkevésbé jelentős problémának, illetve a legkevésbé kívánatos fejlesztési iránynak. Az egyéb, a településre érkezőket idevonzó funkciók, mint a festékbánya kiállítóhely és a bérelhető irodater, valamint a vendéglátóhelyek is kevés voksot szereztek.

Meglepő azonban, hogy míg az említett lehetőségeket kevésbé találták érdemlegesnek, a szezonális problémaköre mégis kiemelkedik. Az újonnan betelepültekről élő, feltételezhetően negatívabb kép összefüggésben lehet azzal, hogy a szőlőhegyek rohamos és nem körültekintő beépítését, tájidegen elemek megjelenését sokan fogalmazták meg problémaként, számszerűen az első és második helyet is ezzel kapcsolatos következmények foglalják el (szőlőhegyek rohamos beépülése, kevés közös zöldfelület, faszor).

Közösség, gyerekek

A vélhetően kisgyerekeket is bevonni képes sportolási lehetőség, játszótér és szabadtéri rendezvények Millennium parki fejlesztését kívánatos iránynak ítélték. Emellett a közösségi összefogást szorgalmazták, melynek elemeként a faluház energetikai korszerűsítése jó helyen végzett, de a helyin túl a szomszédos közösségek iránti nyitás gondolata is népszerű.

A kérdőív zárásaként az általános fejlesztési irányokra vonatkozó kérdésekre érkezett válaszok is egybeesengenek a fent levont következtetésekkel.³¹

³¹ Lásd: Mellékletek 2. táblázat

4.3. Első közösségi fórum

A 2022. október 21-én Lovasra látogattunk, hogy személyesen találkozhassunk lakókkal. Térhasználatra vonatkozó, kedvelt és kevésbé szeretett területekre kérdeztünk rá. Készítettünk helyszínrajzot³² Lovasról, amin bejelöltük a legfontosabb viszonyítási pontokat (Millenium park, Polgármesteri Hivatal, Lovas Kikötő, katolikus és evangélikus templom, Márffy Vendégház). Arra kértük a résztvevőket, hogy a kérdőívben már ismertetett fejlesztési irányok épített objektumait helyezték el a falun belül a szerintük legmegfelelőbb helyen.

Az alkalmat a főépítési fogadói időben, pénteken délelőtt tíz és délután kettő óra között tartottuk, amire Lovashoz fűződő viszonyukat tekintve három nagyon különböző karakterű ember jött el. A kis létszám lehetőséget nyújtott egy rendkívül tartalmas, háromórás beszélgetés kikerekedésére, amely során nagyon sok értékes, a kutatásunk és a jövőkép fejlesztésének szempontjából használható meglátás, ötlet hangzott el. A résztvevőkben közös az elköteleződés és a tenni akarás a falu értékeinek megőrzéséért. Egy **víziót** szeretnének megtalálni, ami erősen a gyökerekre, a falu hagyományaira támaszkodik, emellett tudatosan igazodik a jelenkor adottságaihoz és felkészül a jövő kihívásaira. Jelenleg úgy érzik, hogy nincs biztonságban az **épített örökségük**, a falu imázsa, hiszen sok esetben a szőlőhegyre épülő tájidegen házak építetői nem kívánják azonosulni a település értékeivel és bekapcsolódni a közösségbe. Védtelenek velük szemben, ugyanis jelenleg olyan a szabályozás és annak betartására jelenlévő eszköztár, amin lehet kikapukat találni. Paloznak példája is felmerült, mint lehetséges kezelési mód, ahol teljes építési tilalommal válaszoltak a nem kívánatos építési törekvésekre.

Felmerült, hogy kevésbé körvonalazódik határozott szándékú kollektív cselekvés, emiatt egyénileg, lehetőségeikhez mérten igyekeznek tenni. Egyikőjük a **szőlőhegyek** tájképét megőrzendő, megvásárolta a telkét körülvevő szomszédos telkeket, hogy ott ne legyen senkinek lehetősége tájidegen építésre. Másik, az önkormányzati képviselő felé nyitó megoldás, hogy az értékesnek vélt területek védelmére kérvényt fogalmaznak meg. Illetve van olyan elképzelés, amely a paloznaki példát említve a közösség érzékenyítésében látja a megoldás alternatíváját, ahol sétákat tartanak az újonnan érkezőknek a helyi értékek bemutatásával, azokról folyó diskurzusukkal igyekeznek elmélyíteni a falu iránti elköteleződést és ezáltal kialakítani egy értékmegőrző szemléletmódot.



*Lovas község híreiben közzétett felhívás fotója a fórumról.
Fotó: Szendi Péter*

A problémák megnevezése mellett a lehetséges fejlesztési irányok is szóba kerültek: a kulcsszavak a **szőlő és közösség** voltak. Mindannyian vágnak a szociális kapcsolódásokra, a találkozási lehetőségekre, egy **közösségi térre**, ahol összejöhet a falu apraja-nagyja. Itt emelték ki, hogy egy nagyobb, egybefüggő zárt helyiség a lakosság közti **tudáscsere** indikátora is lehetne. Ez az igény nem egyedül a Balaton-felvidéken, Balatonyörökön az Önkormányzati Hivatal épületében egy nagyobb közösségi terem található, amelyben több tevékenység, funkció él egymás mellett zavartalan módon. Az állandó kiállítás a helyi alkotók művészetét mutatja be a jelenlévőknek, a galériában könyvtár van kialakítva állandó jelleggel, míg a földszinti nagy teremben öntevékeny körök, koncertek és egyéb lakossági fórumok kapnak helyet.

Másik fontos irány a szőlő- és kertművelés. Sokan azok közül, akik a városból, a természet hiánya miatt a falura költözés mellett döntöttek, Lovason a gyakorlatban is el szeretnék sajátítani a hagyományos mezőgazdasági tevékenységeket. A már korábban felsorolt közösségi kert és az akóré csoportosuló termelői piac mellett felmerült egy **Lovas márka** kifejlesztése, ami védjegye lenne a lovasi terményeknek és az azokból készülő termékeknek. Így a falu bevételhez juthatna és a közösségösszefogó hatása sem elhanyagolható egy ilyen jellegű összefogásnak. A településen egyébként rendkívül jó minőségű a szőlőállomány, de kevesen ismerik, hiszen az itt leszüretelt gyümölcsöket jelentős részét népszerűbb környékbeli pincészetek vásárolják meg és dolgozzák fel.

A jelenlegi világgazdasági és politikai körülmények bizonytalansága **rövidebb élelmezési láncok** kiépítését vetette fel a helyiekben. A fórumon az **önfenntartás** lehetőségét is megemlítették. A mostani törékeny, kevésbé reziliens ellátórendszert kiegészítő, esetleg helyettesítő új hálózat kiépítése jelenthet lokális megoldást a globális problémára, amely a helyiek, ott lakók saját terményeivel, portékáival kereskedik. A bioélelmiszer ellátórendszer akár a helyi vendéglátóhelyek, éttermek alapanyagait szolgáltathatja. Ehhez egy **közösségi konyha** tartozna, ahol kollektív módon, az egyéni tapasztalatok átadása mellett kerülnek előállításra, feldolgozásra a településlakók terményei. Mivel egy ilyen jellegű konyhának és a hozzá kapcsolódó helyiségcsoportnak rendkívül szigorú higiéniai és egyéb előírásoknak kell megfelelniük, annak központosított üzemeltetése levinné a helyiek válláról ezt a nehézséget.

A közös út megtalálásának jó módszere lehetne az új településfejlesztési koncepció kiegészítése közösségi tervezéssel egybekötve. Rendkívül fontos az ott élők meghallgatása, hiszen az ő ismereteiket, megfigyeléseiket és tapasztalataikat nem lehet reprodukálni. A fórumon például mutattak nekünk környékbeli erdőkből érkező vadak haladási irányait, csapásait, amelyek több helyen is belépnek a falu területére. Többek között ezeknek az útvonalakat figyelembevéve kell kialakítani Lovas új rajzolatát.



5. Összegzés, távlati célok

Dolgozatunkban a globális, egész Balaton-felvidékre vonatkoztatott tendenciáktól, jellemzőktől indultunk, általános megfigyeléseket tettünk különböző, már meglévő kutatások segítségével. Az országon belüli vándorlási hullámok, a település arculatának és a tópart tájképének alakulása nagyjából azonos tényezők mentén történt, hasonló eredményre jutott. Ezután mikroszinten, Lovas községet vizsgálva esettanulmányt készítettünk, elemeztük a korábban feltárt összefüggésekből a falu helyzetét, adottságait, problémáit. Több alkalommal is jártunk Lovason, beszélünk lakóival és a főépítésszel, kérdőívet töltettünk ki velük.

Tudomásunk szerint létezik egy szakemberek által összeállított településfejlesztési koncepció, amelyet aktualizálni szeretnének. A folyamat részeként elképzelt lovasi közösségi tervezés előkészítését szintén szeretnénk segíteni ezzel a tanulmánnyal, kifejezetten a benne található primer kutatási eredményekkel. A mi szemszögünkből másodiknak nevezhető fórum eredményeként születik egy meghatározott léptékű rendezési terv, amely egyrészt elhelyezi a választott funkciókat, de azok kapcsolatára, együttműködési lehetőségeire, fenntarthatóságára is koncentrálna. Így a diplomamunkákban kidolgozott épületek ennek a tervnek egy-egy épületét dolgozzák ki.

Kevésbé tárgyalt, kutatott téma a város és falu kapcsolata, a település-hálózat elemeinek elmúlt periódusokban bekövetkezett módosulása, hierarchiájának változása. Ennek feltérképezésével foglalkozunk a jövőben diploma kutatásunk folytatásaként és a 2022/23. tanévi Új Nemzeti Kiválósági Program (ÚNKP) keretében.

A 2022. évi Tudományos Diákköri Konferencia időpontjáig elért előrehaladásunkat tárgyalja ez a dolgozat. Bebizonyosodott, hogy Lovas egy rendkívül izgalmas, többszörösen rétegzett település, amely azonban támogatásra szorul az értékeinek megőrzésében és a jövőképeének kialakításában. Számunkra adott a lehetőség a kutatás folytatására és a településfejlesztési koncepció kiegészítésére, ugyanis a közösségből eddig megismert személyek aktívan részt kívánnak venni a tervezésben.

6. Hivatkozásjegyzék

WETTSTEIN Domonkos: Változó életformák: „tevékeny üdülés” a Balaton-felvidék zártkertjeiben? Építészfórum, 2021. <https://epiteszforum.hu/valtozo-életformak-tevekeny-udules-a-balaton-felvidek-zartkertjeiben> (Utolsó elérés: 2022.11.02.)

WETTSTEIN Domonkos: Változó életformák: társasüdülők a hetvenes években. Építészfórum, 2021. <https://epiteszforum.hu/valtozo-életformak-tarsasudulok-a-hetvenes-evekben> (Utolsó elérés: 2022.11.02.)

WETTSTEIN Domonkos: Regionális stratégiaalkotás a Balaton-part rekreációs célú építészetében (1929-1979). In: *Csonka Pál Doktori Iskola - Építészmérnöki tudományok*. 2018. <http://hdl.handle.net/10890/5623> (Utolsó elérés: 2022.11.02.)

BOZSIK Barbara – CSEH Edina – DÁVIDA Eszter – KERTES Tamás – SZEMEREY Samu – TÖMÖR Miklós: A Balaton-felvidék jövőképe. A Balaton-felvidék intelligens tájhasználatának eszköztára. I. kötet. Budapest: ADI STUDIO Építészeti Kft., 2022.

NEMES Guztáv – TOMAY Kyra – SULYOK Judit – ORBÁN Éva: Nekem a Balaton a Riviéra – turisztikai dzsentifikáció a Balaton-felvidéken a COVID-19 járvány idején. *Tér és Társadalom*, 36. évf., 2022/2.

NEMES Guztáv – ORBÁN Éva: Vidéki dzsentifikáció és falusi turizmus a Káli-medencében. A Lo-Káli kutatás első eredményei. In: SULYOK Judit – FORMÁDI Katalin – LŐRINCZ Katalin – RAFFAY-DANYI Ágnes (szerk.): *Természet, kultúra, emberek satöbbi*. Veszprém: Pannon Egyetemi Kiadó, 2020, 11 -13.

HUDI József – S. LACZKOVITS Emőke – VÉRTES László: Lovas község története. Egy Balaton-felvidéki falu múltja és jelene. Veszprém: Veszprém Megyei Levéltár, Veszprémi Nyomda Rt., 2001.

BÉL Mátyás: Veszprém vármegye leírása. Veszprém: A Veszprém Megyei Levéltár Kiadványai 6., 1989.

RÓMER Flóris: A Bakony, terményrajzi és régészeti vázlat. Országos Széchényi Könyvtár. 1860.

Magyar Királyság – Második katona felmérés, Arcanum Adatbázis Kft., 1819-1869 <https://maps.arcanum.com/hu/map/secondsurvey-hungary/?bbox=1968183.714673343%2C5932835.419175544%2C2045805.5168969398%2C5962684.078720906&map-list=1&layers=5> (Utolsó elérés: 2022.11.02.)

Magyarország (1782–1785) - Első Katonai Felmérés, Arcanum Adatbázis Kft., 19.század. <https://maps.arcanum.com/hu/map/firstsurvey-hungary/?bbox=1989271.334937001%2C5930781.194759616%2C2003277.9014865966%2C5942019.157245613&map-list=1&layers=147> (Utolsó elérés: 2022.11.02.)

Európa a XIX. Században (a Harmadik Katonai Felméréssel), Arcanum Adatbázis Kft., 19.század. <https://maps.arcanum.com/hu/map/europe-19century-thirdsurvey/?bbox=1992088.637294036%2C5938718.409888583%2C2006535.2356399342%2C5944288.758324866&map-list=1&layers=160%2C166> (Utolsó elérés: 2022.11.02.)

Habsburg Birodalom – Kataszteri térképek, Arcanum Adatbázis Kft., XIX. Század. <https://maps.arcanum.com/hu/map/cadastral/?bbox=1992088.637294036%2C5938718.409888583%2C2006535.2356399342%2C5944288.758324866&map-list=1&layers=3%2C4> (Utolsó elérés: 2022.11.02.)

BENKŐ István – A Balaton Rivierája: legregényesebb klimatikus fekvésű, legolcsóbb balatoni település gyógyforrásokkal. Budapesti Hírlap, 1933/6.
<https://mandadb.hu/tetel/831241/Apronyomtatvany?fbclid=IwAR127HuPGr7BK6vLG2-gJcj0AxipGfEVIgpnODHeIL2o7S6R8wt4dyjhm9U> (Utolsó elérés: 2022.11.02.)

Palotavárosi Közösségi Kert. Kortárt Építészeti Központ, 2022.
<http://kozossegekertek.hu/garden/palota-kert/> (Utolsó elérés: 2022.11.02.)

Primary School Doren A. Archello, 2022.
https://archello.com/project/primary-school-doren-a?fbclid=IwAR1f6hM-CJXjqEIXaFb2sG2B9-_HQhdCZghi-Df2hSXPzBEV0nXAJGV-n4E (Utolsó elérés: 2022.11.02.)

Kemenes Vulkán Park. Kemenes Vulkán Park, 2013.
<http://www.kemenesvulkanpark.hu/kemenes-vulkanpark> (Utolsó elérés: 2022.11.02.)

Bertha Bulcsu Művelődési Ház és Könyvtár Balatongyörök. Helpmecovid.com, 2022.
https://www.helpmecovid.com/hu/109822_bertha-bulcsu-muvelodesi-haz-es-konyvtar-balatongyorok (Utolsó elérés: 2022.11.02.)

Közösségi Iroda és Coliving Vászolyon. PortusHome Coliving, 2022.
<https://portushome.co/> (Utolsó elérés: 2022.11.02.)

Malomvölgy Király-kút, Felsőörs, Lovas. Magyar Vitorlás Szövetség, 2018.
https://vitorlazzitthon.hu/erdekes_helyek/malomvolgy-kiraly-kut/ (Utolsó elérés: 2022.11.02.)

Hideg-Hegy Menedék. Mindenegyüttmegye Egyesület, 2022.
<https://megyesulet.hu/hideg-hegyi-menedek/> (Utolsó elérés: 2022.11.02.)

Lovas, Központi Statisztikai Hivatal, 1873-2022.
https://www.ksh.hu/apps/hntr.telepules?p_lang=HU&p_id=05564 (Utolsó elérés: 2022.11.02.)

KOÓS Anna: Tömegével költöznek ezekre az eldugott balatoni településekre a pestiek: mit tudhatnak? Pénzcentrum, 2022.
<https://www.penzcentrum.hu/otthon/20220319/tomegevel-koltoznek-ezekre-az-eldugott-balatoni-telepulesekre-a-pestiek-mit-tudhatnak-1123054> (Utolsó elérés: 2022.11.02.)

Magyarország népessége. Népeség.com, 2015.
<http://nepesseg.com/> (Utolsó elérés: 2022.11.02.)

Statisztika állandó bejelentett lakosok. dbhir.com, 2022.
<https://stat.dbhir.com/> (Utolsó elérés: 2022.11.02.)

7. Mellékletek

Lovasi jövőkép kérdőív

Az Ön neve:
férfi nő

Az Ön életkora
0-10 11-20 21-30 31-40 41-50 51-60 61-70 71-80 81-90 91-100

Lovas melyik részén lakik?
Településközpont
Öreg-hegy
Kis-hegy
Lakóterület Üdülő terület

Ön állandó lakos Lovason?
igen
nem, nem Lovas az állandó lakhelyem.

Mióta tartózkodik Lovason?
Kevesebb mint 5 éve
Több mint 5, de kevesebb mint 10 éve
Több mint 10 éve

Miért költözött ide? Mit szeret Lovasban?

Szívesen elköltözne Lovasról?

Ha elköltözne a településről, hová és miért?

A felsorolt új funkciókat, tervezési irányokat mennyire tartja fontosnak Lovas szempontjából?
(1: egyáltalán nem tartom fontosnak, 7: nagyon fontosnak tartom)

Termelői piac
Kisbolt
Közösségi kert
Bölcsőde
Interaktív bemutatóhely, kiállítás az őskori festékbányának
A faluház energetikai korszerűsítése
Új, korszerűbb és kisebb önkormányzati hivatal
Önkormányzati fenntartású szálláshely, gyermeküdülő
Könyvtár bővítése
Játszóter a Millennium parkban
Sportolási lehetőségek bővítése, sportpályák a Millennium parkban
Szabadtéri rendezvények infrastruktúrájának fejlesztése (Millennium Park)
További együttműködés, munkamegosztás a szomszédos falvakkal (Felsőörs, Alsóörs, Paloznak)
Bérelhető irodahelyiség távmunkában dolgozóknak

Egyéb ötletet, funkciót, ami hiányzik Lovas életéből:

A felsorolt problémákat, akadályokat mennyire tartja súlyosnak Lovas szempontjából?
(1 - egyáltalán nem tartom súlyosnak, 7 - nagyon súlyos problémának tartom)

Helyi lakosok és nyaralók közötti konfliktusok
Kisbolt hiánya
Termelői piac hiánya
Helyi gazdaságok, vállalkozások hiánya
A bölcsőde hiánya, szomszédos településre kisgyermek szállítás
Könyvtár szűkössége, olvasóterem kis mérete
Szabadtéri rendezvények infrastruktúrájának hiánya a Millennium parkban (büfé + wc + szabadtéri színpad)
A művelt szőlőterületek csökkenése
A szőlőhegyek rohamos beépülése
Kevés a közös zöldfelület, fasor
Szezonális - télen kihalt a falu, nyáron zsúfolt
Rossz közbiztonság
Vendéglátóhelyek alacsony száma
Festékbánya bemutatásának hiánya
Közvilágítás elégtelensége
Külterületi utak rossz állapota
Közösségi összefogás, összetartás hiánya

Egyéb ötletet, észlelt problémát pár szóban itt tud megosztani velünk:

Általános fejlesztési irányok

Az alábbi kategóriákban kérjük jelölje, a jelenlegi állapothoz képest úgy értékeli-e, hogy több vagy kevesebb teret lenne érdemes az adott fejlesztési iránynak, újításnak biztosítani.

| | | |
|--|------|----------|
| Turizmus (szállások, vendéglátóhelyek) | több | kevesebb |
| Kulturális, közösségi események, fesztiválok | több | kevesebb |
| Szőlőművelés, bor készítés | több | kevesebb |
| Szolgáltatások (kisbolt, bölcsőde, óvoda) | több | kevesebb |
| Lovas sport | több | kevesebb |
| Kerékpáros turizmus | több | kevesebb |
| Gyümölcs-és zöldségtermesztés | több | kevesebb |
| Állattenyésztés, legeltetés | több | kevesebb |
| Ipari tevékenység | több | kevesebb |
| Új parcellázású lakóterületek | több | kevesebb |

| | Település | Település típusa | 2021 | 2022 | Változás (fő) | Változás (%) |
|-----|-------------------|------------------|------|------|---------------|--------------|
| 1. | Lovas | község | 504 | 557 | 53 | 10,52% |
| 2. | Vászoly | község | 269 | 297 | 28 | 10,41% |
| 3. | Tagyon | község | 102 | 110 | 8 | 7,84% |
| 4. | Vörs | község | 528 | 564 | 36 | 6,82% |
| 5. | Raposka | község | 260 | 277 | 17 | 6,54% |
| 6. | Teleki | község | 216 | 228 | 12 | 5,56% |
| 7. | Balatonrendes | község | 173 | 182 | 9 | 5,20% |
| 8. | Balatonszepezd | község | 443 | 466 | 23 | 5,19% |
| 9. | Balatonmáriafürdő | község | 844 | 886 | 42 | 4,95% |
| 10. | Nemesbük | község | 825 | 864 | 39 | 4,73% |
| 11. | Hollád | község | 260 | 272 | 12 | 4,62% |
| 12. | Cserszegtomaj | község | 3527 | 3689 | 162 | 4,59% |
| 13. | Vilonya | község | 705 | 737 | 32 | 4,54% |
| 14. | Balatongyörök | község | 1423 | 1483 | 60 | 4,22% |
| 15. | Mencshely | község | 291 | 303 | 12 | 4,12% |
| 16. | Szentgyörgyvár | község | 343 | 357 | 14 | 4,08% |
| 17. | Paloznak | község | 569 | 592 | 23 | 4,04% |
| 18. | Szentantalfa | község | 521 | 542 | 21 | 4,03% |
| 19. | Balatonakarattyá | község | 982 | 1020 | 38 | 3,87% |
| 20. | Somogyszentpál | község | 809 | 837 | 28 | 3,46% |

1. táblázat: A magyarországi települések állandó lakosságának az év első napján mutatott száma alapján, 1 éves időszakot vizsgálva.

| Általános fejlesztési irány | több | kevesebb |
|--|------|----------|
| Turizmus (szállások, vendéglátóhelyek) | 37 | 31 |
| Kulturális, közösségi események, fesztiválok | 52 | 17 |
| Szőlőművelés, bor készítés | 58 | 10 |
| Szolgáltatások (kisbolt, bölcsőde, óvoda) | 55 | 14 |
| Lovas sport | 45 | 23 |
| Kerékpáros turizmus | 57 | 12 |
| Gyümölcs-és zöldségtermesztés | 67 | 2 |
| Állattenyésztés, legeltetés | 51 | 17 |
| Ipari tevékenység | 13 | 55 |
| Új parcellázású lakóterületek | 18 | 50 |